

BACHELOROPPGAVE

Hvordan utviklet gjeldskrisen i Hellas seg, kunne de forutse dette på noen måter, og hva kunne de gjort for å unngå dette?

av

Siril Steine (6)
Martine Norén Bergman (20)

How did the debt crisis in Greece developed, could it been predicted in any way and what could Greece have done to avoid this?

Økonomi og administrasjon
KA692
Mai 2012

Abstract

We have analysed the debt crisis in Greece in this study. The purpose of the study is to find out more about how the debt crisis that occurred and developed in Greece and whether it could be avoided. We have also investigated views of Norwegian people about the debt crisis and its effect in the study.

First we made a timeline of what happened in Greece. To address the problem, we have analysed the debt crisis in macroeconomic perspective. This helped us to get an insight of the problems.

The analysis in the study shows that there are two central reasons underlying the development of debt crisis in Greece. First, it became easier to get loans for Greece and the interest rate where low after Greece got the euro as its currency. And the second reason was related to fudging the budget deficit in several years. Because of this Greece's debt just kept on growing, while the Greece's income didn't grow. Finally Greece had to ask EU and IMF for help. The help came in form of a rescue package and in return EU and IMF demanded Greece to undertake some austerity measures. We suggest further follow-ups to get the Greek economic back to track as a safe solution.

We randomly selected 100 people in order to investigate views of Norwegian people about the Greek debt crisis and its effect. The respondents reported that they knew about it. The respondents who were in the ages between 50-79 knew the most about the debt crisis in Greece.

Sammendrag

I denne oppgaven har vi valgt å se på temaet gjeldskrisen i Hellas. Formålet med oppgaven var å finne ut mer om hvordan gjeldskrisen i Hellas utviklet seg, hvordan den oppstod og om den kunne vært unngått. Vi ville også finne ut hvor mye nordmenn kjenner til gjeldskrisen. For å finne svar på disse spørsmålene har vi satt gjeldskrisen inn i et makroøkonomisk perspektiv. Gjennom en analyse av dette får vi noen svar på hvordan Hellas kunne forutse gjeldskrisen, og hvordan de kunne unngått den. Vi har også laget en tidslinje som viser hvordan gjeldskrisen utviklet seg.

Vi har laget en kvantitativ spørreundersøkelse som skal gi oss svar på hvor mye nordmenn føler selv at de kjenner til gjeldskrisen og om de synes at gjeldskrisen i Hellas påvirker Norge. To sentrale punkter i hvordan gjeldskrisen i Hellas utviklet seg er at etter de fikk innført euroen fikk Hellas lån med en veldig lav rente og det andre er at de jukset med budsjettunderskuddet sitt i flere år. Dette gjorde at gjelden stadig vokste, mens inntektene til staten vokste mye saktere. Hellas måtte til slutt be om hjelp fra EU og IMF for å klare å betale avdrag på gjelden sin. Dette fikk de i form av krisepakker som inneholdt lån og nedskrivning av gammel gjeld. EU krevde også at de måtte stramme inn blant annet skatte- og pensjonspolitikken. Hellas blir også nøye fulgt med på at de gjennomfører disse innstrammingene som EU krever. Når Hellas må ta opp lån til å betale ut lønninger til de offentlige ansatte, burde de skjønne at det ikke vil gå over lengre tid, og at de burde spørre om hjelp fortest mulig. De burde sørget for at inntektene vokser i lik grad som utgiftene. Dersom Hellas hadde satt inn en streng skatte- og pensjonspolitikk ved for eksempel å øke skattene og pensjonsalderen da de først så at de fikk et stort budsjettunderskudd kunne det vært en av faktorene for å unngå gjeldskrisen de nå er inne i. Utvalget vårt kjenner godt til gjeldskrisen. Respondentene i aldersgruppen 50-79 år og de av respondentene som er menn ser ut til å kjenne best til gjeldskrisen.

Forslag til oppfølging av oppgaven vil være å finne sikre løsninger for at Hellas skal kunne komme seg ut av gjeldskrisen og finne en måte der Hellas kan få en stabil økonomi. Vi kunne også sett på hvordan Norge skal forberede seg på at en gjeldskrise kan komme og påvirke Norges økonomi.

Forord

Denne oppgaven er en obligatorisk del av bachelor programmet på Høgskulen I Sogn og Fjordane.

Vi har valgt å skrive om gjeldskrisen i Hellas for vi viste veldig lite om dette når vi begynte, og syntes det hørtes ut som et spennende og lærerikt tema. Dette er jo og et veldig dagsaktuelt tema, for økonomien til Hellas har forandret seg underveis som vi har skrevet.

Vi har og gjort en liten undersøkelse for å få et inntrykk av hva den norske befolkningen vet om gjeldskrisen i Hellas. Så vi har brukt både kvalitativ og kvantitativ metode for å komme frem til en konklusjon. Ellers har vi nesten utelukket brukt Samfunnsøkonomi, makro nivå som fag.

Vi vil benytte sjansen til å takke vår veileder Bharat P. Bhatta, for en fin veiledning igjennom skriveprosessen. Vi vil og spesielt takke Torbjørn Årethun, for hjelp med all det faglige stoffet og for å gi oss motivasjon. Vi vil også Jon Gunnar Nesse for hjelp med Harvard Metoden og referanser.

Hellas er nå inne i en spennende fase med den nye regjeringen og vi gleder oss til å følge med videre på hva som skjer i Hellas.

Sogndal, Mai 2012

Siril Steine

Martine Norén Bergman

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	10
1.1. Bakgrunn	10
1.2. Problemstilling	11
1.3. Oppbygging av oppgaven	12
2. Konseptuelt rammeverk	12
2.1. Definisjoner	12
2.1.1. Finanskrise	12
2.1.2. Økonomisk krise	13
2.1.3. Gjeldskrise	13
2.1.4. Finansielt krakk	13
2.2. Offentlig sektors budsjettskranke	14
2.2.1. Evigvarende offentlig gjeld	16
2.2.2. Ricardiansk Ekvivalens	18
2.3. IS-MP rammeverket	18
2.3.1. Tolkningen av z_1 , z_2 og z_0	20
2.3.2. Likevekt	20
2.3.3. IS-kurven	22
2.3.4. IS-MP sammenhengen	24
2.4. Pengepolitikk og valutakurs	25
2.4.1. Valutakurspolitikk	25
2.4.2. Fast valutakurs	26
3. Metode	27
3.1. Kvalitativ og kvantitativ tilnærming	27
3.2. Vår metode	28
3.3. Primær og sekundærdata	28
3.4. Reliabilitet og Validitet	29
3.5. Etikk	29
4. Resultater og Analyse	30
4.1. Tidslinje over gjeldskrisen i Hellas	30
4.1.1. 2001	30

4.1.2. 2004	30
4.1.3. 2005	31
4.1.4. 2006	31
4.1.5. 2008	32
4.1.6. 2009	32
4.1.7. 2010	33
4.1.8. 2011	36
4.1.9. 2012	39
4.2. Gjeldskrisen i et makroøkonomisk perspektiv	40
4.2.1. Analyse av offentlig sektors budsjettskranke	40
4.2.1.1. Ricardiansk ekvivalens	45
4.2.2. Analyse av IS-MP rammeverket	45
4.2.2.1. Gjeldskrisens påvirkning på gresk økonomi	46
4.2.2.2. Gjeldskrisen i Hellas og dens påvirkning på norsk økonomi; en kort analyse	49
4.3. Noen sentrale årsaker til gjeldskrisen	51
4.3.1. Billige lån (Kapitalstrøm)	51
4.3.2. Juks med budsjettunderskudd	52
4.3.3. Skattesystem og pensjon	53
4.3.4. Eurosammarbeidet	55
4.4. Føler nordmenn at gjeldskrisen i Hellas påvirker Norge	56
4.4.1. Sammenligninger	62
5. Sammendrag og Konklusjon	67
5.1. Sammendrag	67
5.2. Konklusjon	70
5.2.1 Gjeldskrisen i Hellas	70
5.2.2. Føler nordmenn at gjeldskrisen i Hellas påvirker Norge	71
Referanse	73
Vedlegg	
Vedlegg 1: Spørreskjema	79
Vedlegg 2: Norsk eksport 2007-2011	82
Vedlegg 3: Arbeidsløshet i Norge 1989-2012	83

Forkortelser

IMF – Det internasjonale pengefondet, International Monetary Found

EU – Europeiske unionen

BNP – Brutto nasjonal produkt

ESB – Europeiske sentralbanken

EMU – Den europeiske penge unionen, European monetary union

PIGS – Portugal, Irland, Hellas og Spnia

PIIGS – Portugal, Irland, Italia, Hellas og Spania

Tabelloversikt

Tabell 4.1. Kunnskap om gjeldskrisen i Hellas	57
Tabell 4.2. Påvirket av gjeldskrisen	57
Tabell 4.3. Forbruket påvirket av gjeldskrisen	58
Tabell 4.4. Påvirket av finanskrisen 2007-2009	58
Tabell 4.5. Forbruket påvirket av finanskrisen 2007-2009	59
Tabell 4.6 Reiser til Hellas påvirket	59
Tabell 4.7. Norges eksportnæring påvirkes	60
Tabell 4.8. Norges importnøring påvirkes	60
Tabell 4.9. Norges arbeidsledighet påvirkes	61
Tabell 4.10. Økning i arbeidsinnvandring fra Hellas	62
Tabell 4.11. Kunnskap til gjeldskrisen * Kjønn Crosstabulation	63
Tabell 4.12. Kunnskap til gjeldskrisen * Alder Crosstabulation	64
Tabell 4.13. Kunnskap til gjeldskrisen * Utdanning Crosstabulation	65
Tabell 4.14. Kunnskap til gjeldskrisen * Påvirket av finanskrisen 2007-2009 Crosstabulation	66

Figuroversikt

Figur 2.1. Kortsiktig likevekt	21
Figur 2.2 IS-sammenhengen	23
Figur 2.3 Modellens løsning	24
Figur 4.1 Arbeidsledighet i Hellas	42
Figur 4.2 IS-MP rammeverket	46
Figur 4.3 IS kurven parallellforskyves til venstre	47
Figur 4.4 Stingningstallet til IS-kurven øker	48
Figur 4.5 MP-kurven flytter seg nedover	48
Figur 4.6 IS-kurven parallellforskyves til høyre	49
Figur 4.3 IS-kurven parallellforskyves til venstre	50

1. Innledning

1.1. Bakgrunn

I 2009 begynte en ny krise i verdenshistorien, gjeldskrisen i EU landene. Det hele begynte i Hellas, der det også har slått ut hardest. Da finanskrisen i USA slo ut for fullt i 2008, økte renten og det ble vanskeligere å betale ned gammel gjeld. Dette gjaldt Hellas i sterk grad. Generelt sett er det fire land som er i hovedfokus, og det er Portugal, Irland, Hellas og Spania. Noen vil også nevne Italia som et av de kriserammede landene. Denne gruppen av landene blir ofte omtalt som PIGS landene eller PIIGS dersom Italia blir regnet med (BBC News, 2010). Hellas har den største andelen av gjeld i forhold BNP. De andre landene har en mye mindre gjeld i forhold til BNP i landet, og dermed er Hellas det landet som er hardest rammet.

Vi vet at Hellas lenge har tatt opp nye lån fra IMF, ESB og fått inn penger gjennom salg av obligasjoner. Siden renten har vært så lav har de fortsatt og tatt opp nye lån, men når renten snudde og ble mye høyere enn den var, ble også lånene til Hellas dyrere. Dermed hadde de problem med å betale tilbake.

Hellas har i årevis hatt et stort «ukontrollert» forbruk, gitt billige lån og ikke hatt så gode skatteordninger (CNN, 2010). De jukset også med budsjettet ved å oppgi et mindre budsjettunderskudd enn det som var virkelighet. Til slutt var gjelden til Hellas vokst langt forbi både BNP, men også forbi EUs offisielle øvre grense på statsgjeld for 60 % over BNP. Dette er en liten del av bakgrunnen for finanskrisen.

Da vi skulle velge oppgave så valgte vi temaet gjeldskrisen fordi vi ikke visste så mye om gjeldskrisen og synes derfor det var interessant å lære mer om dette. Det var også et veldig dagsaktuelt tema som gjorde at det var et spennende valg av tema, fordi det kom frem nye opplysninger angående gjeldskrisen hele tiden.

I vår oppgave har vi valgt å fokusere på Hellas. Dette har vi valgt på bakgrunn av det som er nevnt ovenfor, altså på grunn av at det var der gjeldskrisen brøt ut og det er det landet som er blitt hardest rammet. Vi synes det er spennende å følge med hele prosessen fra der Hellas

begynner å slite økonomisk og ikke klare å betale tilbake gjelden, og frem til dagen i dag der de har fått hjelp fra IMF i form av krisepakker.

1.2. Problemstilling

Problemstillingen vår er

- Hvordan utviklet gjeldskrisen i Hellas seg, kunne de forutse dette på noen måter, og hva kunne de gjort for å unngå dette?

Vi har og et underspørsmål som er;

- Hvordan syns nordmenn at gjeldskrisen i Hellas påvirker Norge?

Vi synes det vil være interessant å få vite enda mer om bakgrunnen til gjeldskrisen. Hva var det egentlig som skjedde? Hvilke faktorer var det som spilte inn? Dette er noen av spørsmålene som vil være interessante å se på for å få vite noe om bakgrunnen til finanskrisen. Videre vil vi også se på hvordan denne gjeldskrisen har påvirket andre land. Føler nordmenn seg trygge økonomisk sett? Tror de gjeldskrisen vil påvirke Norge og i tilfelle i hvilken grad?

Vi vil se litt på bakgrunnen til Hellas for å få en forståelse på bakgrunnen deres og prøve å finne de ulike faktorene som utløste denne krisen. Videre vil vi forklare hva som har skjedd i Hellas til nå, og forklare hvordan de har prøvd å redde Hellas fra å gå konkurs.

For å svare på underspørsmålet om nordmenn føler gjeldskrisen påvirker Norge vil vi først og fremst lage en liten spørreundersøkelse som kan gi oss et inntrykk på hvordan nordmenn føler det påvirker deres hverdag i form av om de minsker forbruket sitt. Vi vil også spørre noen spørsmål om hvordan de føler det påvirker blant annet arbeidssituasjonen i Norge, import og eksport næringen og renten i Norge.

1.3. Oppbygging av oppgaven

Vi har delt oppgaven inn i 5 kapitler. I kapittel 1: Innledning, har vi gjort greie for bakgrunnen for hvorfor vi valgte dette temaet og problemstillingen våres. I kapittel 2: Konseptuelt rammeverk, forklarer vi forskjellige typer finansielle kriser, vi forklarer budsjettskranken og IS-MP rammeverket innenfor det makroøkonomiske perspektivet, vi ser og på fastvalutakurspolitikk. Kapittel 3: Metode, her forklarer vi forskjellen mellom kvalitativ og kvantitativ tilnærming, går inn på hvilken metode vi ønsker og bruke og hvorfor, og forklarer sentrale elementer innenfor metode. Kapittel 4: Resultater og analyse, her har vi satt opp en tidslinje som forklarer hendelsesforløpet til gjeldskrisen i Hellas, vi har forklart gjeldskrisen gjennom det makroøkonomiske perspektivet, drøftet noen sentrale årsaker til gjeldskrisen og svarene vi har fått inn på spørreskjemaet vårt. I kapittel 5: Sammendrag og konklusjon, så har vi skrevet et sammendrag for oppgaven for å samle alle tråder, og i konklusjonen har vi konkludert det vi har kommet frem til tidligere i oppgaven.

Vi har også valgt å ikke blande problemstillingen med underspørsmålet, så i oppgaven vil analysen og konklusjonen være todelt.

2. Konseptuelt Rammeverk

2.1. Definisjoner

2.1.1. Finanskrise

Eichengreen og Portes (1987, referert i Norges offentlige utredninger (NOU), nr. 1 om Norge er bedre rustet mot finanskriser, finansdepartementet (2011)) definerer en finanskrise slik:

En finanskrise er en kraftig uro i finansmarkedene, typisk forbundet med sterkt fallende aktivapriser og insolvens hos låntakere og finansforetak, som sprer seg gjennom det finansielle systemet, forstyrrer markedets funksjonsevne og gir betydelige utslag i aktivitet og

sysselsetting. I en internasjonal finanskrise sprer uroen seg over landegrensene og forstyrrer markedenes funksjonsevne internasjonalt.

Finanskriser kan være forskjellige, men likevel ha likhetstrekk med hverandre. En type finanskrise kan komme etter at det har vært stor vekst i gjeld, pengemengde og formuespriser. Eller det kan være stort mangel på penger i omløp (Norges offentlige utredninger nr 1, 2011). En finanskrise kan føre til en økonomisk krise

2.1.2. Økonomisk krise

En økonomisk krise vil si at priser på varer, tjenester, verdipapirer eller faste eiendommer faller kraftig. Dette kan føre til konkurs i industribedrifter, men kan også føre til konkurs i banker, forsikringsselskaper og andre bedrifter i finanssektoren. Videre fører dette til arbeidsløshet og ytterligere ustabilitet, og i det verste fall kan det svekke kundenes kjøpekraft i en slik grad at økonomien føres inn i en depresjon (Knutsen, 1998).

2.1.3. Gjeldskrise

En gjeldskrise vil si at et land ikke klarer å nedbetale den utenlandske gjelden sin (Finansdepartementet, 1998-99). Et land som er i en gjeldskrise har en høy statsgjeld og en rask stigende kapitalavkastning på de statlige obligasjonene (Investopedia, 2012).

2.1.4. Finansielt krakk

I følge det store norske leksikon er et krakk en «*plutselig omfattende økonomisk sammenbrudd, voldsom økonomisk krise*» (Store norske Leksikon, 2011). En annen definisjon på finansielt krakk er «*Betydelig og raskt fall i finansielle størrelser utover normal korreksjon*» (Grytten, 2008:6). Et finansielt krakk skjer når en økonomisk krise kommer til nye høyder, det vil si at det skjer betydelige store endringer i finansielle størrelser. Så et finansielt krakk er enda mer alvorlig enn en finansiell- eller økonomisk krise.

Hellas har hatt en veldig høy statsgjeld, men også en stigende avkastningskapital på de statlige obligasjonene, det er en av grunnene til at Hellas sin krise går inn under kategorien gjeldskrise. De har heller ikke klart å nedbetale gjelden sin. Krisen i Hellas har ikke gått så mye utover banker og andre finansforetak som det ville gjort dersom dette var en finanskrise. Vi kan heller ikke si at Hellas sin krise går innenfor et finansielt krakk, i og med at det ikke

var et plutselig økonomisk sammenbrudd. Hellas har kanskje visst at en dag ville krisen komme, men de har ikke ville komst frem i lyset med det på grunn av at de var redd konsekvensene det kom til å få.

2.2. Offentlig sektors budsjettskranke

For å få en skikkelig forståelse på hvordan budsjettskranke fungerer begynner vi å forklare helt fra begynnelsen. Vi tenker nå at den offentlige sektoren får et budsjettunderskudd i periode 1, og dermed tar de opp et lån som de skal betale tilbake i periode 2. Vi ser på regnskapet i to etterfølgende perioder, periode 1 og periode 2. Da går vi ut i fra at den offentlige sektoren ikke har noe gjeld, fordringer, kapitalinntekter, renteutgifter eller annen formue fra før av. (Steigum, 2007: 509)

I periode 1 får de et primært budsjettunderskudd, det vil si at de offentlige utgiftene (G_1) er større enn samlede nettoskatter (T_1). Da får vi uttrykket $G_1 - T_1$, og det inkludere ikke verken kapitalinntekter eller renteutgifter. Vi går nå ut ifra at budsjettunderskuddet blir finansiert med et låneopptak, og realrenten r vil da være lånets kostnad. Ved slutten av periode 1 vil offentlig sektors gjeld (D_1) være lik (Steigum, 2007: 509, 510):

$$G_1 - T_1 = D_1 \quad (\text{Steigum, 2007: 510})$$

I periode 2 vil den offentlige sektoren ha utgifter til offentlig konsum lik G_2 og nettoskatter lik T_2 . I tillegg til dette skal de tilbakebetale låneopptaket med rente fra periode 1. Det vil si at i periode 2 må den offentlige sektoren få et budsjettoverskudd som dekker budsjettunderskuddet som oppstod i periode 1. Budsjettoverskuddet i periode 2 kan uttrykkes som (Steigum, 2007: 510):

$$T_2 - G_2 - rD_1 = G_1 - T_1 \quad (\text{Steigum, 2007: 510})$$

Budsjettoverskuddet i periode 2, høyreside av ligningen, vil da være skatteinntektene (T_2) minus alle utgifter (G_2) som også inkluderer renteutgiftene (rD_1). Dette er lik budsjettunderskuddet i periode 1, som er venstresiden av ligningen. (Steigum, 2007: 510)
Den offentlige budsjettssranken blir ofte formulert som et nåverdiuttrykk:

$$G_1 + \frac{G_2}{1+r} = T_1 + \frac{T_2}{1+r} \quad (\text{Steigum, 2007: 510})$$

Dette uttrykket sier at nåverdien av offentlige utgifter til varer og tjenester må være lik nåverdien av nettoskatter. Nåverdien av offentlige utgifter og nåverdien av nettoskatter må være lik hverandre for at gjelden skal bli tilbakebetalt ved utgangen av periode 2. Dersom den offentlige sektoren skal tilbakebetale gjelden med renter, må myndighetene ha et tilstrekkelig stort budsjettoverskudd i fremtiden. Det vil oftest skje gjennom skatteøkning eller utgiftskutt. (Steigum, 2007: 510, 511)

Vi vil nå vise denne teorien med et eksempel.

Vi antar at periode 1 og periode 2 er to etterfølgende år. Realrenten blir satt til $r=0,025$ (2,5 % per år). Myndighetene sier at $G_1=G_2=410$ milliarder kroner (målt i faste priser). Nåverdien av offentlige utgifter til varer og tjenester blir da (Steigum, 2007: 510):

$$G_1 + \frac{G_2}{1+r} = 410 + \frac{410}{1,025} = 410 + 400 = 810 \text{ milliarder kroner} \quad (\text{Steigum, 2007: 511})$$

Vi forutsetter at myndighetene bare får inn $T_1=400$ milliarder kroner i nettoskatt i periode 1. Dermed blir inntektene lavere enn utgiftene, og myndighetene må låne 10 milliarder kroner for å finansiere budsjettunderskuddet. Myndighetene må da tilbakebetale $(1+0,025)^{10}=10,25$ milliarder kroner i år 2. Hvis myndighetene skal klare å tilbakebetale lånet må nettoskatten øke til $T_2=420,25$ milliarder kroner i år 2. Nåverdien av nettoskatter blir da (Steigum, 2007: 511):

$$T_1 \frac{T_2}{1+r} = 400 - \frac{4205}{1,025} = 400 - 410 = 81 \text{ milliarder kroner} \quad (\text{Steigum, 2007: 511})$$

Vi ser nå at nåverdien av de offentlige utgiftene til varer og tjenester er lik nåverdien av nettoskattene. Det vil si at den offentlige sektoren klarer å tilbakebetale lånet som de tok opp i periode 1.

Det er ikke alle land som tar opp et lån og så betaler det tilbake året etter. Noen land tar opp et nytt lån for å dekke gammel gjeld, slik at de unngår å øke skattene og unngår å kutte offentlige utgifter.

2.2.1 Evigvarende offentlig gjeld

Når det er snakk om evigvarende offentlig gjeld kan vi se på den generelle budsjettskranken, som sier at nåverdien av all offentlig bruk av varer og tjenester nå og i all fremtid må være lik nåverdien av nettoskatten minus gjelden og renteutgiftene fra periode 1 (Steigum, 2007: 514):

$$G_1 + \frac{G_2}{1+r} + \frac{G_3}{(1+r)^2} + \dots = -(1+r)D_0 + T_1 + \frac{T_2}{1+r} + \frac{T_3}{(1+r)^2} + \dots \quad (\text{Steigum, 2007: 514})$$

Vi ser at denne ligningen er veldig lik ligningen vi presenterte under offentlig sektors budsjettskranke der vi sa at budsjettskranken ofte blir formulert som et nåverdiuttrykk. Det som er forskjell er at budsjettskranken som et nåverdiuttrykk inneholder bare to perioder, mens den generelle budsjettskranken inneholder uendelige perioder. Når myndighetene har gjeld eller formue på lang sikt vil det derfor være nyttig å bruke den generelle budsjettskranken (Steigum, 2007: 514).

Dersom myndighetene har en gammel gjeld, må nåverdien av skatten være tilsvarende større enn nåverdien av offentlig bruk av varer og tjenester slik at de ikke vil få et enda større budsjettunderskudd (Steigum, 2007: 514).

For at den generelle budsjettskranken skal gjelde, må *ikke-Ponzi-spill-betingelsen* være oppfylt. Ikke-Ponzi-spill-betingelsen sier at nåverdien av gjelden i siste periode må gå mot

null når antall perioder går mot uendelig. Den offentlige gjelden kan øke fram mot det uendelige, så lenge gjelden vokser med en vekstrate som er mindre enn realrenten (Steigum, 2007: 515).

For å forklare denne teorien, kan vi vise den med et par eksempel.

Først skal vi se på et eksempel der myndigheten velger å øke skattene.

Vi sier at $D_0=0$, $r=0,05$ og $G_t=T_t$ i alle perioder. La oss si at myndighetene setter ned skattene med 10 milliarder kroner i periode 1, og tar opp et lån som er like stort. Lånet blir evigvarende. Fra og med periode 2 må de begynne å betale renter på lånet med rentesats 0,05, som vil si at de betaler 0,5 milliard kroner i rente per periode. Tilbakebetalingen på lånet skal finansieres med en økning i skatten i alle perioder framover, med det samme beløpet.

Nåverdien av de økte skattene i periode 1 vil bli (Steigum, 2007: 514)

$$\frac{0,5}{1+r} + \left(\frac{0,5}{1+r}\right)^2 + \left(\frac{0,5}{1+r}\right)^3 \dots = \frac{0,5}{r} = \frac{0,5}{0,05} = 10 \text{ milliarder kroner} \quad (\text{Steigum, 2007: 514})$$

La oss si at myndigheten bestemmer seg for å sette ned skattene med 10 milliarder kroner i periode 1. Deretter tar de opp et lån som er like stort for å dekke budsjettunderskuddet. Fra og med periode 2 må de begynne å betale renter på lånet med rentesats 5 % ($r=0,05$), det vil si at de må betale 0,5 milliard kroner i rente per periode. De velger å finansiere denne gjelden ved å ta opp et nytt lån, slik at de slipper å øke skatten igjen. Vi sier da at $D_1=10$ milliarder kroner. I tiden etter, holder myndighetene det primære budsjettunderskuddet på null ($G_t-T_t=0$) i all fremtid slik at budsjettunderskuddet er lik renteutgiften (Steigum, 2007: 515):

I periode 2 er gjeldsøkningen lik

$$D_2 - D_1 = r D_1 = 0,5 \quad \rightarrow \quad D_2 = (1+r)D_1 = 10,5 \quad (\text{Steigum, 2007: 515})$$

I periode 3 blir gjeldøkningen lik

$$D_3 - D_2 = r D_2 = 0,5 \cdot 10,5 \quad \rightarrow \quad D_3 = (1+r)D_2 = 11,025 \quad (\text{Steigum, 2007: 515})$$

2.2.2. Ricardiansk Ekvivalens

Ricardiansk ekvivalens vil si at offentlig sektor finansierer utgiftene sine med skatter umiddelbart, eller de tar opp et lån og får inn mer skatter senere.

Den ricardianske ekvivalensen går ut i fra at det private konsumet er avhengig av nåverdien av skatter, og ikke bare opptatt av skatten i nåværende periode (Steigum, 2007: 513).

Et annet sentralt poeng i den ricardianske ekvivalensen er at offentlig budsjettskranke også spiller en stor rolle fordi alle offentlige utgifter må finansieres, og det vil først og fremst bli finansiert med skatter (Holden, 2002).

Ricardiansk ekvivalens bygger på at husholdningene tar hensyn til forventede, framtidige skatteøkninger også etter deres egen levetid. Dette er fordi forbrukerne bryr seg om sine barn og barnebarns fremtid og velferd, dermed vil de gi barna en større arv på grunn av forventede framtidige skatter. Tanken med dette er at arvebeslutningen er et resultat av en vurdering fra foreldrene si side mellom sin egen nytte og barnas nytte. Med det menes hvor stor er nytten av en krone ekstra for foreldrene, i forhold til den verdsettingen av å overlate en krone ekstra til barna. Dersom foreldra gjør en slik vurdering, vil økt framtidig skatt for barna gjøre at den disponible inntekten blir redusert, og foreldrene vil kompensere dette ved å gi en større arv (Holden, 2002).

2.3. IS-MP rammeverket

Det er visse forutsetninger for IS-MP rammeverket og noen av disse er at det er en åpen økonomi, fleksibel valutakurs, pengepolitikken blir utøvd ved hjelp av rentesetting, kortsiktig modell, BNP er bestemt av etterspørselen og det er ledig produksjonskapasitet (Årethun, 2012a).

Her tar vi utgangspunktet i en åpen økonomi:

Samlet etterspørsel:

$$Z = C + I + G + NX$$

(Årethun, 2012b)

Den samlede etterspørselen (Z) er summen av den private konsumetterspørselen (C), den offentlige konsumetterspørselen (G), investeringen (I), og nettoeksporten (NX).

Konsumfunksjonen:

$$C = a(1 - t)Y - nr + b \quad n \geq 0 \quad (\text{Årethun, 2012b})$$

Den samlede konsumetterspørselen blir påvirket av landets BNP (Y) og landets realrente (r).

Investeringsfunksjonen:

$$I = vY - hr + e \quad v > 0, h > 0 \quad (\text{Årethun, 2012b})$$

Investeringen blir påvirket av landets BNP (Y) og landets realrente (r).

Nettoeksportfunksjonen:

$$NX = x_1 Y^* - qY - x_2 r + x_2 (r^* - 1) \quad x_1 > 0, x_2 > 0, 0 < q < 1 \quad (\text{Årethun, 2012b})$$

Nettoeksporten blir påvirket av landets BNP (Y) og landets realrente (r), og utlandets BNP (Y^*) og utlandets realrente (r^*).

Likevekstfunksjonen:

$$Y = Z \quad (\text{Årethun, 2012b})$$

Det er når den samlede konsumetterspørselen (Z) er lik landets BNP (Y).

Skattefunksjonen:

$$T = tY \quad (\text{Årethun, 2012b})$$

Skattesatsen (t) påvirker landets BNP (Y).

$$Z = C + I + G + NX$$

$$Z = a(1-t)Y - nr + b + vY - hr + e + x_1Y^* - qY - x_2r + x_2(r^* - 1) + G$$

$$Z = [a(1-t) + v - q]Y - (n + h + x_2)r + (b + e + x_1Y^* + x_2(r^* - 1)) + G$$

$$Z = z_1 Y - z_2 r + z_0 + G \quad (\text{Årethun, 2012b})$$

2.3.1. Tolkning av z_1 , z_2 og z_0

Z_1 , den marginale etterspørselstilbøyeligheten viser hvor mye konsum- og investeringssetterspørselen øker med når BNP øker med en krone (Årethun, 2012c).

Z_2 viser hvordan en renteendring påvirker etterspørselen etter konsum- og investeringsvarer til privat sektor (Årethun, 2012c).

Z_0 viser faktorer som ikke har noe å gjøre med renten eller BNP, men som likevel påvirker konsumfunksjonen (C) eller investeringsfunksjonen (I) (Årethun, 2012c).

$$z_1 = a(1-t) + v - q \quad z_2 = n + h + x_2 \quad z_0 = b + e + x_1Y^* + x_2(r^* - 1) \quad (\text{Årethun, 2012c})$$

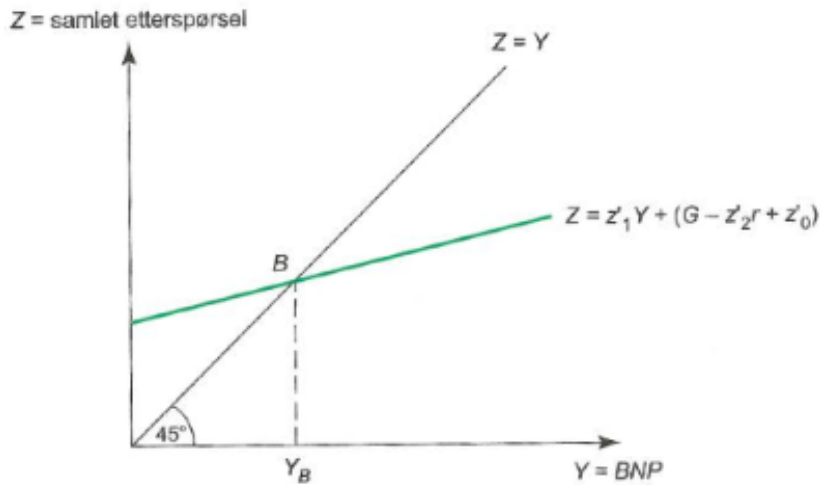
2.3.2. Likevekt

Likevekt er når BNP er lik samlet etterspørsel ($Z = Y$). Likevekten til BNP bestemmes i punkt B i den kortsiktige modellen, der linjen for samlet etterspørsel skjærer 45-graderslinjen. BNP må da være lik samlet etterspørsel etter varer og tjenester. Her vil mer ekspansiv penge- og finanspolitikk forskyve skjæringspunktet mot høyre i figuren og gi multiplikatorvirkninger på BNP. Myndighetene kan ved hjelp av penge- og finanspolitikk begrense konjunkturbevegelsene i den økonomiske aktiviteten. Penge- og finanspolitikken vil føre til endringer i realvalutakurs og nettoeksporten som vil forsterke virkningene av endrede realrenten på privat etterspørsel etter varer og tjenester (Steigum, 2007: 364).

$$Z = z_1 Y - z_2 r + z_0 + G$$

~~$$Z = z_1 Y + (G - z_2 r + z_0)$$~~

(Årethun, 2012c)

Figur: 2.1. Kortsiktig likevekt (Kilde: Steigum 2007: 364)

Når vi bruker likevektskravet om at $Z = Y$ får vi

~~$$Y = Y + (G - z_2 r + z_0)$$~~

~~$$Y = Y + G - z_2 r + z_0$$~~

~~$$Y - z_1 Y = G - z_2 r + z_0$$~~

Og vi får da

$$Y = \frac{1}{1 - z_1} (G - z_2 r + z_0)$$

(Årethun, 2012c)

Effekten av økte offentlige utgifter (finanspolitikk) på BNP kan skrives slik:

$$\Delta Y = \frac{1}{1 - z_1} \Delta G = \frac{1}{1 - a(1 - t) - v + q} \Delta G$$

Multiplikatoren: $\frac{\Delta Y}{\Delta G} = \frac{1}{1 - z_1}$ (Årethun, 2012c)

Økte offentlige utgifter gir økt produksjon og økt inntekt. Det igjen fører til økt konsum- og investeringsetterspørsel, som igjen gir økt produksjon og inntekt. Det er da blitt en multiplikatorprosess, men denne vil etter hvert stoppe opp siden $z_1 < 1$. Dette innebærer at etterspørselsøkningen og påfølgende produksjons- og inntektsøkning blir mindre og mindre (Årethun, 2012c).

Effekten av en renteendring (pengepolitikk) på BNP kan skrives slik:

$$\Delta Y = \frac{-z_2}{1 - z_1} \Delta r = \frac{-(n + h + x_2)}{1 - a(1 - t) - v + q} \Delta r$$

Multiplikatoren: $\frac{\Delta Y}{\Delta r} = \frac{-z_2}{1 - z_1}$ (Årethun, 2012c)

En rentenedsetting vil føre til økt privat etterspørsel (konsum- og investeringsetterspørsel), som igjen vil føre til økt produksjon og inntekt. Det fører igjen til økt privat etterspørsel, og får derfor igjen en multiplikatoreffekt igjen.

2.3.3. IS-kurven

$$Y = C + I + G$$

$$Y = C + I + G$$

$$Y = C + I + G$$

Og vi får da

$$Y = \frac{1}{1-z_1'}(G - z_2'r + z_0') \quad (\text{Årethun, 2012c})$$

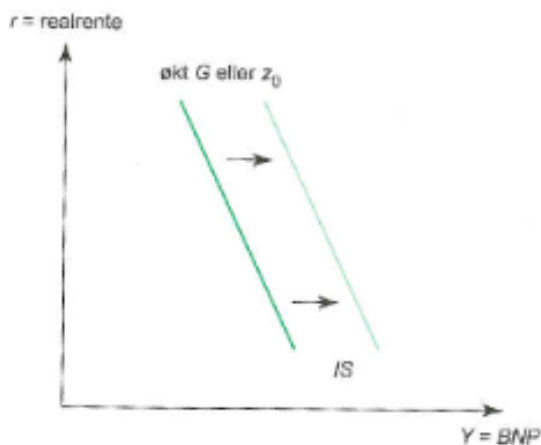
Her kan vi finne den matematiske IS-sammenhengen hvis vi omformulerer. Da multipliserer vi først $(1-z_1')$ på begge sider. Det gir:

$$(1-z_1')Y = G - z_2'r + z_0' \quad \Leftrightarrow \quad z_2'r = -(1-z_1')Y + G + z_0'$$

Når vi dividerer med z_2' på begge sidene får vi stigningstallet til IS-kurven (Steigum, 2007: 314):

$$r = -\left(\frac{1-z_1'}{z_2'}\right)Y + \frac{z_0'+G}{z_2'} \quad (\text{Årethun, 2012b})$$

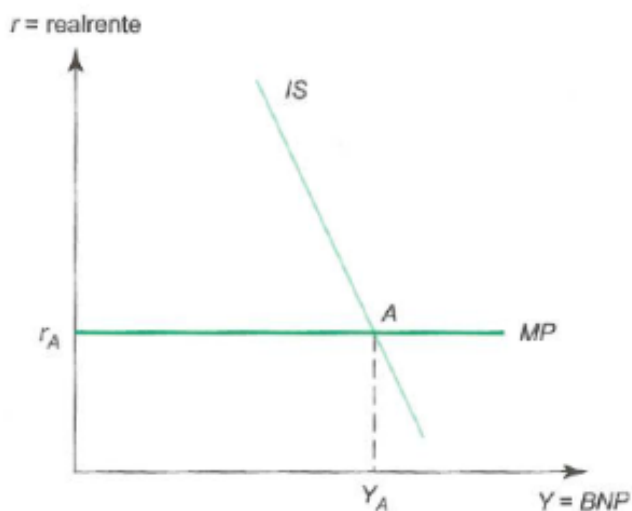
Når realrenten gradvis senkes, vil BNP bli større i følge modellen under. Modellen illustrer IS-kurven som en rettlinjert kurve med negativt stigningstall.

Figur 2.2 IS-sammenhengen (Kilde: Steigum, 2007: 314)

2.3.4. IS-MP sammenhengen

IS-kurven er en sammenheng mellom realrenten og BNP (Y) og MP-kurven representerer pengepolitikken ført av sentralbanken (Steigum, 2007: 314).

Figur 2.3 Modellens løsning (Kilde: Steigum, 2007: 315)

Aktivitetsnivået i økonomien kan påvirke IS-MP-modellen, men det kan kun skje gjennom at MP-kurven flytter seg enten opp eller ned, IS-kurven flytter på seg eller at stigningstallet til IS-kurven forandrer seg (Årethun, 2012c).

MP-kurva flytter seg kun opp hvis sentralbanken setter opp rentenivået, og flytter seg kun ned hvis sentralbanken setter ned rentenivået.

Det er tre faktorer som kan påvirke til å parallellforskyve IS-kurven: Utenlands BNP (Y^*), utenlandsk rentenivå (r^*) og offentlige utgifter (G).

$$r = -\left(\frac{1 - z_1}{z_2}\right)Y + \frac{z_0 + G}{z_2} \quad z_0 = z_0 + x_1 Y^* + x_2 (r^* - 1)$$

(Årethun, 2012b)

Eksempler på dette er at hvis den utenlandske BNP (Y^*) øker, vil eksporten fra Norge øke, som igjen fører til at den norske BNP øker. Dersom det utenlandske rentenivået (r^*) øker vil den utenlandske valutaen styrke seg i forhold til den norske valutaen, dette vil føre til mer eksport og mindre import for Norge slik at BNP til Norge øker. Eller hvis de offentlige utgiftene (G) øker vil den samlede etterspørselen etter varer og tjenester i Norge øke og BNP blir større (Årethun, 2012b).

I tillegg er det viktig å tenke på at z_1 , z_2 og z_0 , inneholder andre parameter som kan påvirke IS-kurven til å flytte seg. (Årethun, 2012b).

Stigningstallet til IS-kurven er:

$$-\left(\frac{1-z_1}{z_2}\right)$$

Her er det parametrene som finnes i z_1 og z_2 , som påvirker stigningstallet til IS-kurven. Altså den marginale etterspørselstilbøyeligheten og hvor stor effekt renten har på den private etterspørselen (Steigum, 2007: 315).

Det er ikke bare penge- og finanspolitikk som påvirker aktivitetsnivået i en åpen økonomi. Endringer i den utenlandske BNP (Y^*) og det utenlandske rentenivået (r^*) vil påvirke aktivitetsnivået i økonomien til hjemlandet (Årethun, 2012b).

2.4 Pengepolitikk og valutakurs

2.4.1. Valutakurspolitikk

Valutakursen viser bytteforholdet mellom to pengeenheter. I en åpen økonomi vil normalt sett rentesettingen til sentralbanken påvirke valutakursen, endringene i valutakursen vil påvirke

samlet etterspørsel og økonomisk aktivitet. Vi sier derfor at pengepolitikken virker gjennom både rentekanalene og valutakurskanalen (Steigum, 2007: 350).

Når valutakursen er *fleksibel* vil ikke sentralbanken gripe inn for å forsvare den bestemte valutakursen. Norge har en fleksibel valutakurs (Steigum, 2007: 73) og bruker heller pengepolitikken på å følge inflasjonsmålet til landet (Steigum, 2007: 20).

2.4.2. Fast valutakurs

Når et land baserer sitt valutasystem på faste valutakurser kan du kjenne det igjen ved at valutakursen blir holdt fast i forhold til en annen valuta eller et gjennomsnitt med andre valutaer. Den eller de valutaene som hjemlandet baserer sin valutakurs etter blir kalt ankerland (Steigum, 2007: 369). De har ofte et fastsatt intervall som kursen kan variere innenfor. Sentralbanken vil gripe inn hvis kursen nærmer seg yttergrensene på intervallet, ved å kjøpe eller selge utenlandskvaluta for å stabilisere valutaen (Sander, 2004).

De landene som er medlem i en pengeunion, slik som EU, vil i forhold til hverandre ha fast valutakurs siden de bruker den samme valutaen. Den nominelle valutakursen vil være 1 mellom Hellas og Frankrike fordi de har samme valuta (Steigum, 2007: 369).

Det skilles mellom troverdig og ikke troverdig fastkurspolitikk. I en pengeunion er det troverdig fastkurspolitikk som vil være tilfellet. Det går ut på at publikum stoler på at kursen på valutaen vil forbli fast. Det blir grunnlaget for forventningene til den fremtidige valutakursen. Her forventer publikum da at valutakursen er lik om et år (E^e), den forventede endringen i E blir lik null ($g_E = 0$). Den innenlandske nominelle renten vil være lik den renten det er i ankerlandet ($i = i^*$). Her kan ikke sentralbanken føre en selvstendig pengepolitikk, men må følge ankerlandet sin pengepolitikk slik at $i = i^*$ (Steigum, 2007: 369).

Selv om Hellas i teorien har en fast valutakurs, så vil euroen oppleves som fleksibel for andre land uten for eurosonen.

3. Metode

Poenget med vitenskapelig metode er at vi observerer noe som vi syntes er interessant og ønsker å finne en forklaring på. Der den samfunnsvitenskapelige metoden er læren om verktøy som kan brukes til å samle inn opplysninger eller å gjennomføre alle fasene i en forskningsprosess på en systematisk måte (Nesse, 2011). Jacobsen (2010: 24) skriver at metoden blir brukt som et hjelpemiddel til å forklare virkeligheten.

3.1. Kvalitativ og kvantitativ tilnærming

Kvalitativ tilnærming bør brukes når en er interessert i å finne ut nærmere hva som ligger i et begrep eller et fenomen. Den kvalitative tilnærmingen egner seg til å få frem hvordan mennesker tolker og forstår en gitt situasjon eller et fenomen. Vi har lite informasjon om det vi ønsker å studere videre på, og problemstillingen er uklar. Her blir nye teorier og hypoteser testet ut, og da kan problemstillingen forandre seg etter hva som kommer frem under undersøkelsen.

Med en kvalitativ tilnærming har man en eksplorerende problemstilling, med et ønske om å få frem mange nyanser. Dette krever konsentrasjon om noen få enheter. Der intervjuer, gruppeintervjuer, observasjoner og innsamling av sekundærdata er mulige datainnsamlingsmetoder.

Kvantitativ tilnærming egner seg å bruke når vi har gode forhåndskunnskaper til det temaet eller fenomenet vi ønsker å studere, og vi har en klar problemstilling. At problemstillingen er klar er en forutsetning, siden vi må kategorisere før vi begynner å samle inn data. Her tester vi ut teorier og hypoteser. Man ønsker å finne ut litt om mange enheter, generalisere og om hvor mange ganger et fenomen oppstår. Metoden egner seg best til når vi er interessert i de individuelle synspunktene, eller summen av enkeltindividene. Slik som et flertall eller et mindretall mener om en sak.

Den kvantitative tilnærmingen vil gjerne ha en testende problemstilling, med hensikt om å finne omfanget, hyppigheten og/eller utstrekningen av et fenomen. Der problemstillingen har et ønske om å gå i bredden. Og vi ønsker et ekstensivt opplegg, eller som undersøker relativt få nyanser, men undersøker mange enheter (Jacobsen, 2010: 132-135).

3.2. Vår metode

Vi har valgt å bruke en pragmatisk tilnærming i oppgaven.

”(...) Kvalitative og kvantitative tilnærming, prinsipielt sett, ikke står i et konkurrerende, men et komplementært forhold til hverandre. Sjelden kan den ene av de to tilnærmingene erstatte den andre. Svært ofte kan de gjensidig supplere hverandre.” Grønmo (1996, referert i Jacobsen 2010: 41).

Vi har en eksplorerende problemstilling, og det er da kvalitativ tilnærming skal brukes.

”Hvordan utviklet gjeldskrisen i Hellas seg, kunne de forutse dette på noen måter og hva kunne de gjort for å unngå dette?”

Vi har og et underspørsmål som er:

”Hvordan føler nordmenn at gjeldskrisen i Hellas påvirker Norge?”

Vi har og valgt å bruke den kvantitative tilnærmingen og gjøre en undersøkelse. Der vi leverer ut et spørreskjema for å få et inntrykk av hva folk i Norge vet om gjeldskrisen i Hellas (se vedlegg nr 1). Vi har totalt spurt 100 respondenter. Vi spurte ikke flere fordi vi bare ville ha et inntrykk hva folk mener, og vi mener ikke at dette skal være representativt for hele Norges befolkning.

3.3. Primær og sekundærdata

Primærdata er den informasjonen som vi samler inn selv og for første gang, ved å gå direkte til kilden. Dette gjøres ved å intervju, observasjon eller spørreskjema.

Sekundærdata er opplysninger som er samlet inn av andre. Slik som artikler, eksisterende statistikk, regnskap, årsrapporter og bøker. Her er det viktig å se om det er en troverdig kilde og hvem som har skrevet teksten (Jacobsen, 2010: 137).

3.4. Reliabilitet og Validitet

Reliabilitet betyr troverdig og pålitelig (Jacobsen, 2010: 19). Er resultatet som vi har fått fra undersøkelsen pålitelig? Ville vi fått det samme resultatet hvis vi gjentok undersøkelsen under de samme forholdene? Hvis det er manglende stabilitet i måleinstrument, ulikheter mellom de som utfører undersøkelsen eller variasjon i det som blir målt kan føre til manglende reliabilitet (Braut og Stoltenberg).

Validitet betyr gyldig og relevant (Jacobsen, 2010: 19). Måler undersøkelsen det den er laget for å undersøke? Vi kan måle graden av validitet ved å sammenligne testresultatene mot et på forhånd oppsatt kriterium. Men der det ikke er noen klare kriterium, må vi undersøke med mer indirekte metoder (Store Norske Leksikon, 2012).

3.5. Etikk

Når man skal levere ut spørreskjema er det viktig å tenke på etikk, så det ikke blir noen etiske dilemmaer mellom forsker og undersøker. Den som undersøkes skal vite alt om farer og gevinster som har med spørreundersøkelsen å gjøre, og undersøkeren skal og delta på egne premisser. Dette blir kalt informert samtykke, og blir delt inn i fire komponenter.

1. *Kompetanse.* Undersøkeren må være i stand til å bestemme selv om han/hun vil være med på undersøkelsen.
2. *Frivillighet.* Forsker skal ikke presse noen til å være med, men undersøker skal kunne velge fritt om han/hun vil delta eller ikke.
3. *Full informasjon.* For at undersøker skal kunne velge fritt om han/hun vil være med i undersøkelsen, så må de ha full informasjon om hva undersøkelsens hensikt er, og hvilke ulemper og fordeler som kommer ved å delta i undersøkelsen.
4. *Forståelse.* Det hjelper ikke å gi dem all informasjon om undersøkelsen, hvis ikke undersøkeren forstår hva som blir sagt.

Det er og viktig å tenke på at hvis man samler inn sensitiv og privat informasjon at det blir gjort tiltak slik at denne informasjonen ikke slipper ut. Og at det ikke er mulig å identifisere enkeltpersoner ut i fra dataen som er blitt samlet inn (Jacobsen, 2010: 46-47).

4. Resultater og Analyse

4.1. Tidslinje over gjeldskrisen i Hellas

4.1.1. 2001:

1. januar ble Hellas det 12. medlemmet i eurosonen som får euro som sin valuta. Hellas ble hold utenfor første runde for å få euro som valuta i eurosonen, for de ikke klarte å møte de kriteriene EU hadde satt. Etter å ha brukt hele to år på å møte kravene til EU, som var blant annet å få lavere inflasjon og senke budsjettunderskuddet, så fikk de endelig euroen som valuta (The Guardian, 2001).

4.1.2. 2004:

I mars vinner det konservative partiet New Democracy stortingsvalget (BBC News, 2012).

15. november innrømmer Hellas at de har jukset med budsjettet for å kunne få bruke valutaen euro. De har ikke hatt et budsjettunderskudd som er lavere enn 3 % fra 1999-2001 som EU krever at landet skal ha to år før og mens de bruker euroen. Hellas også innrømmer at de har gått over grensen på hvor mye lån de kan ha i 2000-2003, men dette var fordi Athen var vert for sommer OL i 2004 (BBC News, 2004).

ESB fortsetter å fortelle Øst Europeiske land at for å få euroen som valuta må de ha et budsjettunderskudd som er på mindre enn 3 %. Når da Frankrike og Tyskland tidligere har brutt 3 % grensen, risikerer EU sin sentralbank å bli anklaget for dobbel moral (BBC News, 2004).

I desember får Hellas en formel advarsel fra EU, etter at de hadde jukset med budsjettunderskuddet før de fikk euroen (BBC News, 2012).

4.1.3. 2005:

I mars blir det bestemt av de høyreorienterte New Democracy at de skulle få ned den store gjelden de hadde etter å ha vært vert for sommer OL 2004. Dette skal de gjøre ved å sette i gang et innstrammingsiltak, der skatten på både alkohol og tobakk blir satt opp. Regjeringen argumenterer ved at dette er den eneste veien utenom å kutte penger til helse sektoren og utdanning (Smith, 2005).

I desember, mens det streikes av transportarbeiderne, godkjenner parlamentet endringer i arbeidsmiljøloven, som går på det å jobbe innenfor offentlig sektor (BBC News, 2012).

4.1.4. 2006:

Våren 2006 viser det seg at økonomien til Hellas er på vei oppover igjen. De har fått en bedre infrastruktur og bedre service. Og European Commission annonserer at Hellas ikke lenger trenger å bli kontrollert økonomisk, fordi Hellas hadde klart å kutte budsjettunderskuddene fra 6,6 % til under 3 %. Her har turismen hvert en veldig viktig faktor for økonomien til Hellas (Smith, 2006).

Bankene begynner å utvide sin rekkevidde til nye marked, slik som den Nasjonal Banken til Hellas prøver seg i det Tyrkiske markedet. Greske bedrifter blir nå noen av de største investorene i Balkanområdet, der de pumper inn 7 milliarder euro inn i blant annet industri, energi, handel og transport sektorene. Og Athens børs har fått ett stort løft (Smith 2006).

Men ikke alt er helt rosenrødt, mens staten stramme statsbudsjett har gitt resultater, de har stengt ned ineffektive offentlige sektorer og holdt lønningen lave, sliter fortsatt Hellas etter Kafkaesque byrået. Med et u håndterlig skattesystem, korrupsjon og med et

gammeldags arbeidsmarked. Arbeidsledigheten er på 10 %, noe som er høyere enn på lenge (Smith, 2006).

I september så begynner Hellas å planlegge å bygge et etterlengt oljerør sammen med Russland og Bulgaria som vil bære olje fra Russland til Europa gjennom Hellas (BBC News, 2012).

4.1.5. 2008:

I oktober går hundretusener i den offentlige sektoren ut i streik mot privatisering og pensjonsreformen (BBC News, 2012).

Også i desember så går mesteparten av studentene i landet i streik mot statens økonomiske politikk (BBC News, 2012).

4.1.6. 2009:

4. oktober vinner Pasok regjeringen tilbake fra New Democracy. Der statsministeren, Costas Karamanlis, hadde valgt å ta valg midtveis i tiden hans som statsminister for å øke hans popularitet, men det gikk i mot sin hensikt (Smith, 2009). Den nasjonale gjelden til Hellas har steget til 262 milliarder euro, fra 168 milliarder euro i 2004. Og staten regner med at underskuddet kommer til å nærme seg 6 % av BNP (Allen et al, 2011). Den nye statsministeren, George Papandreou, skal fra nå av prioritere den dårlige økonomien til Hellas med en krisepakke på 3 milliarder euro.

30. november innrømmer Papandreou at økonomien til Hellas er under intensiv pleie. De har på dette tidspunktet den høyeste gjelden i hele EU, og gjelden er forventet å bli 135, 4 % høyere i 2011 (Smith, 2009). Den Europeiske finansministeren uttrykker at de er bekymret for Hellas sin store gjeld (Allen et al, 2011).

8. desember satte The Fitch ned kredittrangeringen til Hellas fra A- til en BBB+. Dette er første gangen de har en karakter som er lavere enn A på 10 år. Denne nedgraderingen

kom under en dag etter at Standard & Poor satte gjelden til Hellas i søkelyset og advarer mot en nedgradering av Hellas hvis ikke staten gjorde noe med forbruket sitt straks (Smith & Seager, 2009).

Økonomien ble igjen satt til observasjon av EU. Og gjelden var nå oppe i 12,7 % av BNP, som er mer en fire ganger så høyt som EU tillater. Hellas sin finansminister fortalte under et møte i Brussel at Hellas er villig til å invitere politiske partier og sosiale partnere for å diskutere de smertefulle tiltakene som må gjøres for å få økonomien opp å gå igjen (Smith & Seager, 2009).

4.1.7. 2010:

11. januar annonserer IMF at de sender spesialister for å hjelpe den Greske stat med en ny pensjons reform, skatteinnkrevningen og budsjett kontroll (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

13. januar vraker den Europeiske kommisjonen Hellas for forfalsking av sitt offentlige økonomi og legger press på det politiske for å forhindre de i å samle riktige statistikk. Og i en fellende rapport fra den Europeiske kommisjonen mente de at de Greske tallene var så upålitelig at budsjettunderskuddet kunne være mye høyere enn det den Greske stat la frem i oktober året før (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

14. januar annonserer Hellas at de skal sette i gang en tre års plan for å bekjempe budsjettunderskuddet. De skal få kuttet budsjettunderskuddet fra 12,7 % til 2,8 % av BNP i slutten av 2012. Men investorer tror at økonomien til Hellas er for optimistisk, så markedet fortsetter å falle (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

25. januar så blir alarmen rundt gjeldskrisen til Hellas redusert. Etter at investorer flokker til Hellas for å kjøpe regjeringens første obligasjonslån, med fast rente i fem år. Det ble solgt obligasjoner for 20 milliarder euro, som er fire ganger mer enn Hellas hadde regnet med (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

28. januar krever investorene høyere forsikringspremie for å kjøpe obligasjonslånene etter at den EMU ble opprettet benektet Hellas at de hadde gitt Goldman Sachs et mandat de kunne selge til den kinesiske regjeringen (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

25. februar advarer både Moody' og Standard & Poor om at den langsiktige kredittrangeringen kan bli kuttet enda mer, noe som setter en demper på det greske markedet. Advarselen om nedgradering kom selv om Hellas planlegger enda flere innstrammingsiltak (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

3. mars blir de planlagte innstrammingsiltakene lagt frem i Hellas, innstrammingsiltakene blir brukt slik at Hellas klarer å betale gjelden sin. Der de øker momsen med 2 prosentpoeng, høyere moms på både alkohol og tobakk, og de offentlige lønningene og bonusene vil bli dramatisk lavere (Smith, 2010a).

4. mars får Hellas tillit fra markedet og investorer etter at investorer kjøper opp regjeringens obligasjonslån, det gjør hjelper på troen at de kan tjene penger selv om de er i en krise. Men selv om salget av obligasjonslån går bra, så må rentesatsen være høy for at de skal tiltrekke seg investorer, og det er den høyeste rentesatsen de har hatt siden Hellas ble medlem av EU (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

12. april blir medlemmene i EU enige om å ordne med et 30 milliarder euro kriselån til Hellas i løpet av neste år. De kan få inntil 15 milliarder euro mer fra IMF. Rentene som Hellas får blir på 5 % for et 3-5 års fast lån, som er over IMF sin standard lånerente, men er lavere enn det de bekymrede investorene ønsker (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

23. april ber den greske statsministeren, Papandreou, EU og IMF hjelp til et kriselån, etter at innstrammingsiltakene som ble planlagt i mars ikke har overbevist markedet. Papandreou sier at Hellas ikke hadde noe annet valg enn å aktivere kriselånet, som ble godkjent for 11 dager siden (Smith, 2010b).

26. april er det tegn til at gjeldskrisen i Hellas sprer seg til andre land i eurosonen (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

27. april nedgraderer Standard & Poor Hellas til den laveste rangeringen, "junk status" som betyr at de har så mye i lån at de ikke klarer å betjene gjelden selv. Den ledende greske banken setter og ned sin kredittvurdering til "junk". Portugals kreditt rangering blir og nedsatt to hakk til en A+, som reflekterer landets økonomiske svekkelse (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

30. april har Hellas blitt enig om en innstrammingsplan på 24 milliarder euro, som inkluderer 3-års lønnsstopp for de offentlige ansatte. Men i gjengjeld får de et milliardlån fra eurosonen og IMF. Den planlagte godkjenningen av redningsplanen skjer 10. mai på et toppmøte for europeiske regjeringssjefer (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

2. mai godtar eurosonen sin finansminister en krisepakke på 110 milliarder euro i lån til Hellas, for å avverge at krisen sprer seg videre til andre land, som for eksempel Spania og Portugal. I denne krisepakken må medlemmene i eurosonen bidra med 80 milliarder euro (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

4-6. mai streiker hele den offentlige sektoren i Hellas i 48 timer mot innstrammingsplanen. Tre personer blir drept etter at en bank blir satt fyr på (Reuters, 2012). Selv etter den store motstanden av innstrammingsplanen blir innstrammingsplanen satt i gang (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

10. mai øker prisene på aksjer og obligasjoner etter at krisepakken fra IMF og EU blir godkjent. Denne er i tillegg til den som ble godkjent 2. mai av IMF (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

20. mai skal stortinget godta en forandring i pensjonsreformen til Hellas, pensjonsalderen skal økes til 65 år for både menn og kvinner fra og med år 2013, og redusere pensjons utbetalinger. Dette fører til streik i Athen (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

14. juni nedgraderer Moody og Hellas til graden "junk" (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

27. juni annonserer Hellas at de gjør seg klare for å komme seg ut på det finansielle markedet igjen i juli. Men investorer advarer at det er en stor risiko å gjøre dette (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

5. august sier eksperter fra IMF, European commission og ESB at Hellas vil kvalifisere seg for andre utbetaling, 9 milliarder euro, av krisepakken på 110 milliarder euro basert på den utviklingen de har gjort de siste månedene. Men de mener også at Hellas trenger en streng politikk implementert før de kan begynne å låne på det internasjonale markedet igjen (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

12. august kommer det frem i ny statistikk at Hellas falt enda dypere økonomisk i andre kvartal. Det har også vært en økning i arbeidsledige (Cadman, Minto og Bernard, 2011).

4. oktober avduker Hellas sitt ambisiøse budsjettforslag for 2011. Der de skal kutte budsjettunderskuddet til 7 % av BNP, som er 7,6 % mer enn det European Commission, IMF og ESB har foreslått (Cadman, Minto og Bernard, 2011).

12. oktober det er økende tillit til Hellas. Prisene på 10 års obligasjonslån hopper med 10 %, og renten har falt med 13 % siden 30. juni. Dette er første gangen det greske obligasjonsmarkedet har hatt en positiv avkastning, og prisstigning i en tre måneders periode siden gjeldskrisen startet i 2009 (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

5. november er det slutt for den tre måneders lange suksessen. Renten på obligasjonene stiger på grunn av politisk ustabilitet før fylkestingsvalg og kommunestyrevalg (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

4.1.8. 2011:

14. januar nedgrader også Fitch Hellas til statusen "junk" (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

21. februar avduker Hellas en tøff lovgivning for å redusere skatteunndragelse som en del av reformen de godtok å gjøre for å få krisepakken på 110 milliarder euro (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

23. april kommer det frem av European Commission at det greske underskuddet hadde kommet helt opp til 13,6 % av BNP i 2009, som er nesten en prosent mer enn den greske stat estimerte (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

16. juni forteller EU sin øverste økonom at de har fått til en avtale med IMF for å unngå en gresk misligholdelse av gjelden. Dette gjør at det kommer en ny utbetaling innenfor krisepakken, som gjør at Hellas kan betale ned på lånene sine (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

17. juni bytter den greske statsministeren, Papandreou, ut finansministeren sin, for å unngå et sinnebrudd blant grekerne når det kommer enda en ny innstrammingsplan (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

3. juli godkjenner EU sin finans minister en etterlengtet 8,7 milliarder euro krise utbetaling. Hellas var utsatt for og ikke kunne betale ned på gjelden sin 15. juli, og kunne da blitt det første landet i verden som ikke kunne betale gjelden sin. Men selv om de godkjente denne krise utbetaling, så ble de ikke enige om den andre krisepakken på 120 milliarder euro (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

25. juli annonserer Moody's at hvis den andre krisepakken til Hellas blir godkjent, vil det føre til en svekking av kredittrangeringen til Italia og Spania og en mulighet for forsømmelse i Hellas (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

13. september er investorer bekymret over Hellas sin gjeld som stiger, gjeldens størrelse har kommet inn på uante territorier. Den greske obligasjonsrenten har steget med 150 prosentpoeng på noen obligasjoner på opptil tre måneder (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

4. oktober gir den europeiske finansministeren klar indikasjon på at de forbereder informasjon av Hellas sin svikt i å møte de internasjonale långivernes budsjett mål for 2011. Dette kommer etter at den greske finansministeren innrømmer at hellas ikke klarte å møte de målene som EU og IMF satte som en forutsetning for å få utbetalt enda et kriselån på 8 milliarder euro, som er langt over tiden (Cadman, Minto og Bernard, 2011).

19. oktober godtok de greske lovgivere enda en innstrammingsplan under første høring. Dette resulterte i at Hellas får utbetalt 8 milliarder euro fra krisepakken av internasjonale långivere (Cadman, Minto, Bernard, 2011).

27. oktober blir de europeiske lederne enige med eierne av de greske obligasjonene om å få kuttet 50 % av verdien av obligasjonen. Noe som vil redusere gjelden til Hellas ned til 120 % av BNP i løpet av utgangen av tiåret. De ble og enige om en krisepakke på 130 milliarder euro som kommer fra IMF og EU. Avtalen kom etter nesten 11 timer med forhandlinger i et møte med lederne i eurosonen (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

31. oktober velger den greske statsministeren, Papandreou, å ha folkeavstemming på den siste krisepakken fra IMF og EU uten å ha diskutert dette med lederen i EU (Reuters, 2012).

3-6. november etter et stort press fra de europeiske lederne bestemmer Papandreou seg for å droppe planen om folkeavstemmingen av krisepakken likevel (Reuters, 2012).

Lederne av de to største politiske partiene bestemmer seg for å danne en nasjonalregjering for å begynne å implementere den siste krisepakken, for så å ha et valg i landet. Som en del av avtalen går Papandreou av som statsminister slik at en med en god økonomisk bakgrunn kan ta over som en midlertidig statsminister (Cadman, Minto & Bernard, 2011).

11. november tar den tidligere vise president av EU sin sentralbank, Papademos, over som midlertidig statsminister i Hellas. Og han vil implementere krisepakken før valget på våren i 2012 er (Reuters, 2012).

7. desember regjerings sammenslutning kommer med budsjett for 2012, med innstrammingsiltak som tar sikte på å kutte underskuddet med 5,4 % av BNP og få til et overskudd, før renter et tatt med (Reuters, 2012).

14. desember annonserer IMF at Hellas ligger etter i de reformene som skal gjøres for å få krisepakken, og at forsinkelsene gjør at det landets økonomi vil ta lenger tid å rette opp i (Reuters, 2012).

4.1.9. 2012:

I januar vakler samtalene om den siste krisepakken på 130 milliarder euro med de Greske private investorene, som utsetter krisepakken som Hellas desperat trenger for å kunne betale ned på lånet sitt som har en deadline i mars (BBC News, 2012).

6. februar forteller en utålmodig Angela Merkel Hellas at de må fortgang i det å godta betingelsene for den siste krisepakken fra IMF og EU (Reuters, 2012).

9. februar godtar Hellas betingelsene for den nye krisepakken fra IMF og EU på 130 milliarder euro etter flere utsettelse. Og med dette kommer enda en ny innstrammingsplan som setter stopper for den økonomiske veksten i landet. Arbeidsledigheten til Hellas stiger til 20.9 % som er en ny rekord (Reuters, 2012).

12. februar godkjenner de greske lovgivere den siste innstrammingsplanen etter 10 timer med debatt (Reuters, 2012). Som innebærer kutt i forsvarsbudsjettet, kutt i lønninger og pensjoner til de som er ansatt i det offentlige eller statseideselskaper og banker (Østgårdsgjelten, 2012a).

20-21. februar møter alle ministere i eurosonen i Brussel og etter 13 timer med diskusjon blir de enige om at Hellas får den siste krisepakken på 130 milliarder euro. Og at de skal kutte ned gjelden til Hellas (Reuters, 2012).

9. mars har Hellas klart å få til en avtale med 85,8 % av de private långiverne for å få slettet gjelden sin, som er nå 107 milliarder euro stor, men som kun er en tredjedel av den totale summen. Men de kan få slettet enda mer gjeld ved hjelp av en klausul som tvinger de siste långiverne til å si ja til å slette gjelden. Denne avtalen var kritisk for Hellas, for den var en del av betingelsene EU og IMF krevde.

6. mai var det valg i Hellas og det venstre radikale partiet Syriza vant overlegent med hele 60 % av velgerne. Dette partiet er i mot det å kutte i den greske økonomien, som vil si å øke skatter og kutte lønninger, som gjør at de da ikke vil få flere krisepakker fra EU og IMF (E24, 2012). Når alle stemmene var talt opp så hadde New Democracy og Pasok fått hele 149 av 300 plasser i forsamlingen, dette gjør at de mistet flertallet sitt. Børsen i Athen stupte med hele 7,7 % når valgresultatet var klart.

10. mai etter valget i Hellas der Syriza vant kan det nå hende at Hellas må forlate eurosonen. Dette er fordi partiets leder nekter å godta EU og IMF sine kriterier for å få krisepakker. Og ESB har uttalt at for at Hellas skal fortsette å være medlem av EU, må de godta de nye nedskjæringene (Østegårdsgjelten, 2012b).

4.2. Gjeldskrisen i et makroøkonomisk perspektiv

4.2.1. Analyse av offentlig sektors budsjettskranke

I 2001 ble Hellas med i eurosamarbeidet, som gjorde at de fikk en veldig lav rente på lånene de tok opp. Dette utnyttet Hellas til det fulle ved å ta opp mye lån. Da kan vi se på den offentlige sektors budsjettskranke. Vi anser da år 2001 som periode 1, siden det var det året de fikk euro, og år 2002 som periode 2. I 2001 ble de offentlige utgiftene til varer og tjenester (G_1) større enn skatteinntektene (T_1), altså utgiftene til Hellas ble større enn inntektene og dermed får de et budsjettunderskudd ($G_1 - T_1$). For å dekke budsjettunderskuddet tar de nå opp et lån.

I 2002 vil de ha utgifter til både offentlige konsum lik G_2 og nettoskattene vil være lik T_2 . I tillegg til dette må de begynne å betale ned lånet med renter, som de tok opp i 2001. De må prøve å få til et budsjettoverskudd i 2002 som dekker budsjettunderskuddet de hadde i 2001, det vil si at:

$$T_2 - G_2 - rD = G_1 - T_1$$

Hellas må dermed begynne å betale ned lånet allerede nå.

Nåverdien av offentlige utgifter må være lik nåverdien av nettoskatter. Det vil si at:

$$G_1 + \frac{G_2}{1+r} = T_1 + \frac{T_2}{1+r}$$

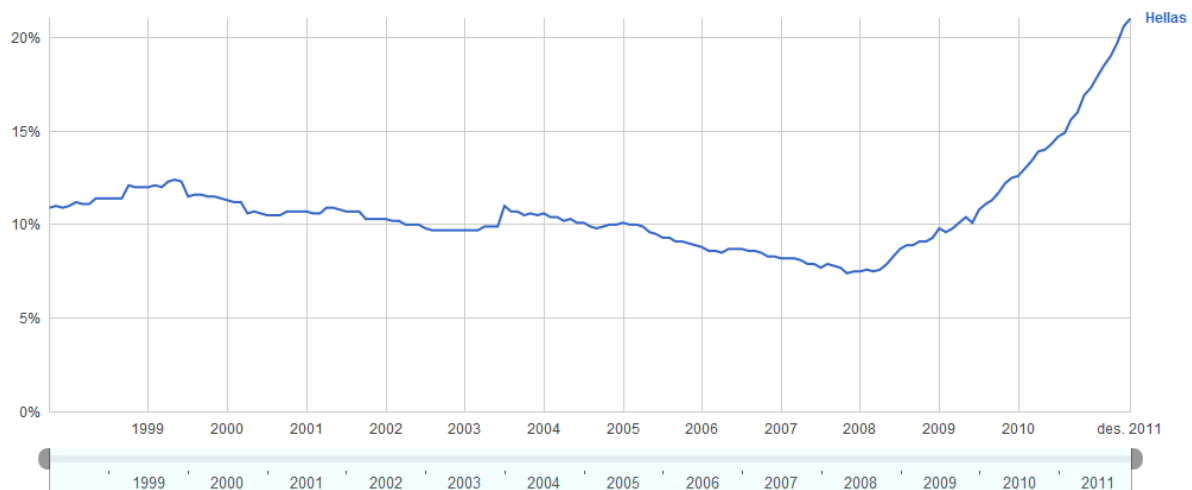
For at Hellas skulle klare å få et tilstrekkelig budsjettoverskudd måtte de enten øke skatten eller gjøre kutt i de offentlige utgiftene sine.

Fram til 2007-2008 var renten hele tiden lav, men fra og med 2008 begynte renten å stige, og dermed ble lånene dyrere. Og det var først i disse årene man virkelig kunne begynne å se at Hellas hadde tendenser til problematisk økonomi. Nå begynte gjelden deres å gå over til en evigvarende gjeld.

Hellas har prøvd å rette opp i problemene sine selv. De økte skattene (T) i landet ved å øke arbeidsgiveravgiften. En annen ting som økte var merverdiavgiften, den økte fra 19 til 21 prosent (StockLink iMarkedet, 2010), men på restauranter økte den fra 13 til 23 prosent (Norli, 2012). Eiendomsskatten økte også (E24, 2011). Disse tingene til sammen skulle gjøre at Hellas fikk økte skatteinntekter og dermed kunne budsjettunderskuddet minke.

Et annet tiltak Hellas prøvde å gjøre selv var å redusere de offentlige utgiftene til varer og tjenester, altså å redusere G . Hellas gjorde to tiltak for å prøve å få det til.

Det første er at de har økt pensjonsalderen, som fører til reduserte pensjonsutbetalinger.

Figur 4.1. Arbeidsledighet i Hellas 1999-2011 (Kilde: Eurostat, 2012a referert på <http://www.google.no>)

Som vi ser ut i fra grafen så synker arbeidsledigheten litt fra og med år 1999 til 2008.

Da Hellas gikk inn i eurosamarbeidet fikk de lave renter på lånene sine og som sagt utnyttet Hellas seg av dette. Fordi de offentlige utgiftene økte, gjorde at etterspørselen etter offentlige varer og tjenester også gikk opp. Når etterspørselen økte, vil også produksjonen gjort det samme, som igjen førte til at inntektene økte. Vi har nå en multiplikatoreffekt.

Nå har arbeidsledigheten grovt sett gått fra 12 % i midten av 1999 til 7,4 % i midten av 2008. Det var også i begynnelsen av 2000-tallet de gikk inn i eurosamarbeidet.

I 2008 snudde det hele. I midten av 2008 var arbeidsledigheten på det laveste som var 7,4 % i perioden 1999-2011. Det var i denne tiden renten på lånene ble høyere på grunn av finanskrisen, som vil si at lånene deres ble dyrere.

Et annet tiltak for å redusere G var å redusere lønningene til de offentlige ansatte og øke T slik at de fikk redusere nettolønningene. Reduserte lønninger førte til at befolkningen brukte mindre penger til husholdningen, som igjen førte til at etterspørselen etter varer og tjenester ble mindre. Da etterspørselen ble mindre var det ikke lenger behov for så mange folk i arbeid, og dermed mistet de offentlige ansatte jobbene sine.

I perioden 2008-2011 har arbeidsledigheten gått fra det laveste på 7,4 % til 21 %, som er rekordhøyt i Hellas.

Arbeidsledigheten som oppstod i Hellas er en type keynesiansk arbeidsledighet. Når man reduserer de offentlige utgiftene G som en følge av at man må betale ned renter og avdrag på gjeld, vil arbeidsledigheten automatisk økes (Årethun).

Når staten bestemte seg for å redusere lønningene vil det gi økt lønnsomhet for bedriftene, men det vil også redusere etterspørselen etter varer fra husholdningene. Dermed vil flere miste jobben siden det ikke er behov for dem (Årethun).

Til tross for disse tiltakene Hellas gjorde selv, så det ikke ut som om de ville komme på rett vei likevel. Det så heller ikke ut som at nåverdien av gjelden skulle gå mot null til slutt. Dermed ville ikke ikke-Ponzi-spill-betingelsen være oppfylt og den generelle budsjettskranken ville ikke gjelde.

Dersom Hellas skulle få en akseptabel gjeld så måtte de få hjelp fra EU og IMF. Denne hjelpen skjedde i form av krisepakker som bestod av billige lån og nedskrivning av gjeld. Det er to måter Hellas har fått lån på. Den ene måten er at de har fått lån fra IMF og EU, og den andre måten er at de har fått lån i form av at de har solgt obligasjoner.

4. oktober 2009 begynte underskuddet til Hellas å nærme seg 6 % av BNP, og Hellas får sin første krisepakke med et lån på 3 milliarder euro. Selv med denne krisepakken klarte ikke Hellas å komme seg på rett spor igjen, og i november samme år hadde Hellas den høyeste gjelden i hele EU. I desember sank kreditt rangen til Hellas fra A- til BBB+, som gjorde at både folk og EU sperret opp øynene mot Hellas.

25. januar 2010 selger Hellas sitt første obligasjonslån på hele 20 milliarder euro til ulike private investorer. 4. mars kjøper private investorer opp regjeringens obligasjonslån.

12. april 2010 ble EU enige om å gi Hellas et lån på 30 milliarder euro. I tillegg vurderer også IMF å gi Hellas et lån på 15 milliarder euro til en rente som investorene synes er bekymrende lav.

30. april blir Hellas enige om en innstrammingsplan på 24 milliarder euro. Og noen dager senere får Hellas enda en krisepakke på 110 milliarder euro fra IMF. I denne krisepakken har de andre landene i eurosonen bidratt med 80 milliarder euro.

Det siste lånet Hellas fikk fra IMF og EU var på 130 milliarder euro.

For å få disse lånene måtte Hellas også gjøre innstramminger som IMF krevde. De måtte gjøre kutt i både lønninger og pensjoner til de som var ansatt i det offentlige eller statseideselskaper og banker. Momsen på tobakk og alkohol måtte økes med 2 prosentpoeng. De måtte også få hjelp til skatteinnkreving. Dersom Hellas skulle klare å redusere G og øke T var dette tiltak som måtte gjøres, selv om mange av folkene i Hellas ikke likte dette.

Den andre måten Hellas har fått hjelp på er at de har fått deler av gjelden nedskrevet.

27. oktober 2011 får Hellas kuttet de greske obligasjonene med 50 % av verdien av obligasjonene. 9. Mars 2012 er det klart at Hellas skal få slette 85,8 % av 107 milliarder euro som er den totale gjelden fra de private långiverne.

Når de fikk gjelden nedskrevet, vil det da se ut til at nåverdien av gjelden vil gå mot null en gang i fremtiden, da kan vi si at ikke-Ponzi-spill-betingelsen gjelder. Og dermed at den generelle budsjettskranken også er gyldig.

Noen av de tiltakene IMF krever at Hellas skal gjennomføre, har de allerede prøvd å innføre selv uten stor suksess. Et spørsmål vi da kan stille oss er om det blir noe annerledes denne gangen i forhold til hvordan det var da de prøvde selv. Da Hellas prøvde disse innstrammingerne selv, gikk de nok ikke fullt inn for det. De trodde nok at dersom de ikke skulle klare å innføre disse innstrammingerne skulle de nok alltid få hjelp fra EU. De var nokså sikre på at EU ikke ville svikte de, for dersom Hellas skulle gå konkurs ville nok store deler av resten av EU også begynne å slite økonomisk. Befolkningen i Hellas var veldig misfornøyd med innstrammingerne som Hellas prøvde å gjennomføre. Regjeringen i Hellas ble nok litt skremt av de store motstandene som ble gjennomført i form av protester, dermed

gav de litt opp. Folket mente at de allerede hadde det bra og de ville ikke gå med på noen innstramminger. Hellas hadde nok litt riktig i at selv om tiltakene de prøvde å innføre ikke gikk, så fikk de hjelp fra EU. Til slutt gikk det ikke lenger, og EU måtte trå til å hjelpe de.

Annerledes denne gangen er at EU hjelper de dersom Hellas gjennomfører tiltakene som IMF og EU krever. Hvis ikke de blir gjennomført vil ikke EU og IMF hjelpe de lenger. Nå har altså Hellas press på seg til å gjennomføre strenge politisk krav. For å få til dette vil budsjettet bli kontrollert, slik at Hellas ikke kan jukse og legge frem et mindre budsjettunderskudd enn det de egentlig har. Det blir også kontrollert at tiltakene som innføres faktisk blir innført. Dersom de ikke blir innført er det slutt på alt av lån, og det kan føre til at Hellas ikke vil komme seg opp økonomisk sett og i verste fall vil Hellas gå konkurs.

4.2.1.1. Ricardiansk ekvivalens

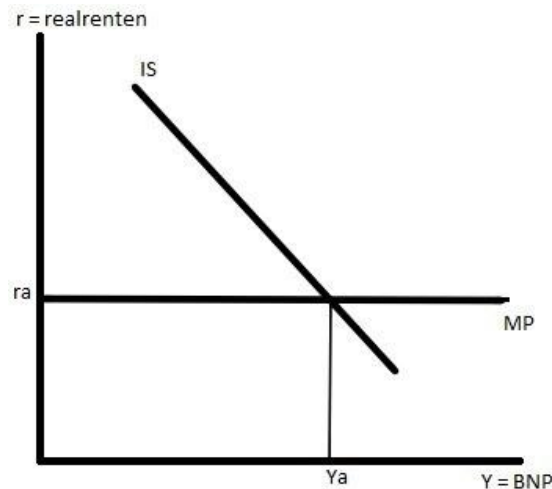
Vi sa at definisjonen på ricardiansk ekvivalens var at offentlig sektor finansierer utgiftene sine med skatter umiddelbart eller de tar opp et lån og får inn mer skatter senere. Hellas har gått for det siste alternativet med at de tar opp lån for å dekke budsjettunderskuddet sitt, og ikke gjort noe med skattene. Siden de tok opp så mange lån ble det til slutt en gjeldskrise og de har måttet gjort tiltak som å øke skatter for å få inn mer penger nå i senere tid.

Ricardiansk ekvivalens sier at det private konsumet er opptatt av nåverdien av skatter og ikke bare skatten i nåværende periode. Befolkningen i Hellas har vært fornøyd med hvordan skatten har vært i Hellas og er derfor mot å øke skatten nå og i fremtiden, selv om IMF og EU krever det som en del av innstrammingsplanen.

Alle utgifter må finansieres og det blir først og fremst finansiert med skatter i følge den ricardianske ekvivalensen. Skatteinnkreving er en stor del av innstrammingsplanen til IMF og EU, sammen med å øke momsen og redusere pensjonsalder og lønninger.

4.2.2. Analyse av IS-MP-rammeverket

Her vil jeg se på hva som har skjedd med Hellas økonomi innenfor en IS-MP sammenheng. Jeg vil også ta for meg hvordan det som har skjedd i Hellas har påvirket økonomien til andre land innenfor IS-MP rammeverket, og vi tar da utgangspunktet i den norske økonomien.

Figur 4.2 IS-MP rammeverket

4.2.2.1. Gjeldskrisens påvirkning på gresk økonomi

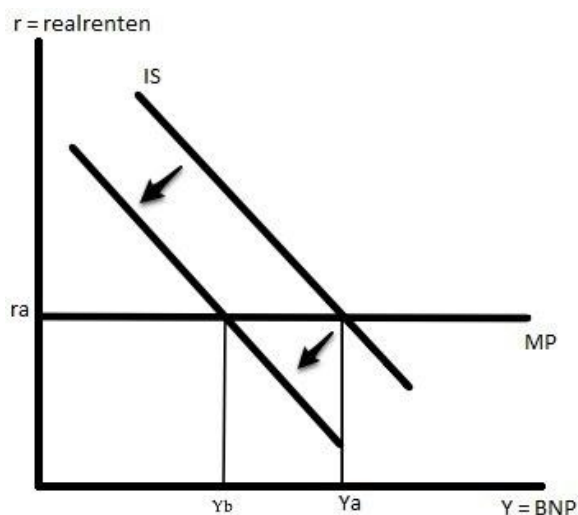
Her ser vi på økonomien fra Hellas sin side, så Y vil være Hellas sin BNP.

IMF og EU har satt betingelser der Hellas må kutte utgiftene sine for at de skal kunne motta krisepakken. Måten Hellas har gjort store deler av dette på er ved å kutte drastisk ned på forbruket sitt under gjeldskrisen. De har redusert forsvarsbudsjettet betydelig, lønningene og pensjonene til de som er ansatt innen for det offentlige har blitt kuttet kraftig. Dette gjelder også de som jobber innenfor en statseid bedrift og bank. Bonus til toppledere i disse statseide bedriftene og bankene har blitt kuttet ned til det minimale.

Hellas har da kuttet ned på sitt offentlige konsum (G), som gjør at G vil bli mindre. Det offentlige konsumet (G) er med i IS sammenhengen og vil påvirke IS-kurven ved å parallellforskyve den.

$$r = -\left(\frac{1 - z_1}{z_2}\right)Y + \frac{z_0 + G}{z_2}$$

Og i dette tilfellet vil reduisering i G føre til det samlede uttrykket for IS-sammenhengen vil bli mindre, dermed vil parallellforskyve IS-kurven mot venstre.

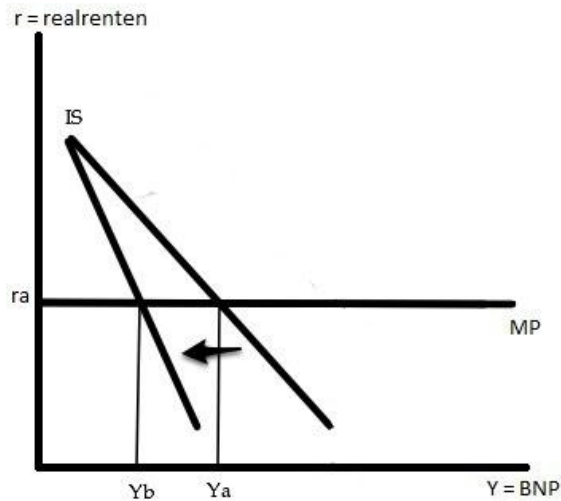
Figur 4.3 IS-kurven parallellforskyves til venstre

Når de offentlige utgiftene (G) blir senket vil den samlede etterspørselen etter varer og tjenester i Hellas synke og vil BNP (Y) til Hellas synke, som vi ser i modellen over.

Hellas har økt merverdiavgiften på varer, opp til flere ganger, spesielt på tobakk og alkohol. De har og økt skatten på inntekter. Hellas har fått en ny og bedre skattelov slik at det ikke skal være så lett å drive med skatteunndragelse. Da vil skattesatsen (t) øke, og den ligger inne i z_1' , den marginale etterspørselstilbøyeligheten, som igjen ligger inne i stigningstallet til IS-kurven.

$$\left(\frac{1 - z_1'}{z_2'} \right)$$

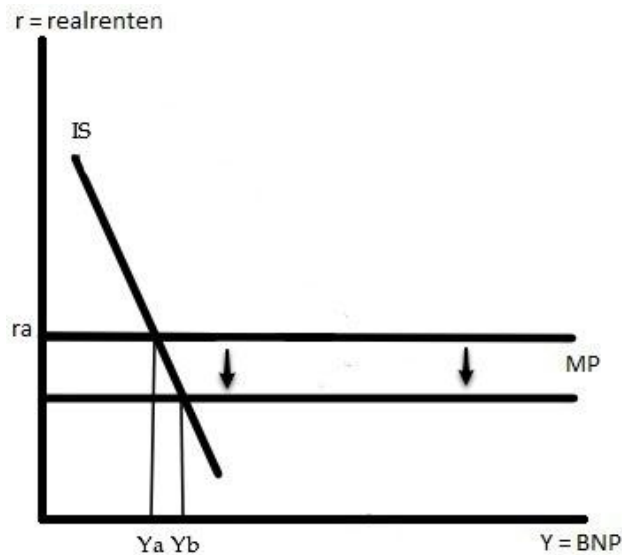
Dette bestemmer hvor bratt IS-kurven blir. Her vil t øke, det gjør at stigningstallet øker, dermed vil IS-kurven vil da bli brattere.

Figur 4.4 Stigningstallet til IS-kurven øker

Det vil øke statens inntekter, mens folket vil sitte igjen med mindre penger og BNP til Hellas (Y) vil synke.

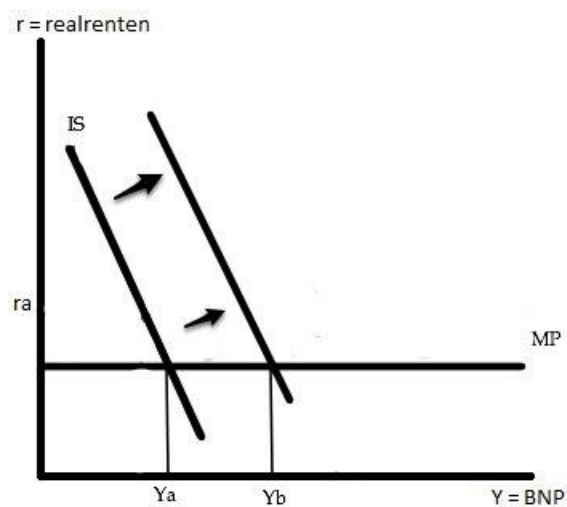
Hellas har fått flere krisepakker fra IMF og EU. Dette innebærer lån med en lav rente og gunstig rente. Dette vil gjøre at Hellas realrente (r) vil synke. Dette påvirker MP-linjen, slik at den flytter seg nedover.

Figur 4.5 MP-linjen flytter seg nedover

Realrenten (r) til Hellas vil dermed bli lavere, for Hellas fikk slettet 1/3 av gjelden sin, som tilsvarer ca 90 % av gjelden til de private kreditorene. De vil ha mindre renter og avdrag å betale. Når MP-kurven flytter seg nedover i modellen, vil landets BNP (Y) øke, som vi ser i modellen over.

Og når realrenten (r) synker vil konsumet (C), investeringene (I), nettoeksporten (NX) og det offentlige konsumet (G) øke. Dermed vil IS-kurven til høyre i modellen.

Figur 4.6 IS-kurven parallellforskyves til høyre

Dette fordi de som bor i Hellas vil ha mindre renter å betale på lånene sine, og vil da ha mer penger å bruke på annet. Det vil bli billigere og enklere å få lån, for renten er lavere.

Nettoeksporten (NX) vil øke, fordi når realrenten blir lavere (r) vil valutakursen falle. Når euroen blir lavere vil flere handle med Hellas og eksporten ut fra Hellas vil øke på grunn av den lave euroen (Årethun, 2012a). Det offentlige konsumet (G) vil øke fordi den greske stat vil betale mindre penger i renter og avdrag som da går ut av landet, og har mer penger å bruke på den greske industrien for å få økonomien til å komme seg oppover. Og dette vil også øke BNP (Y) til Hellas enda mer.

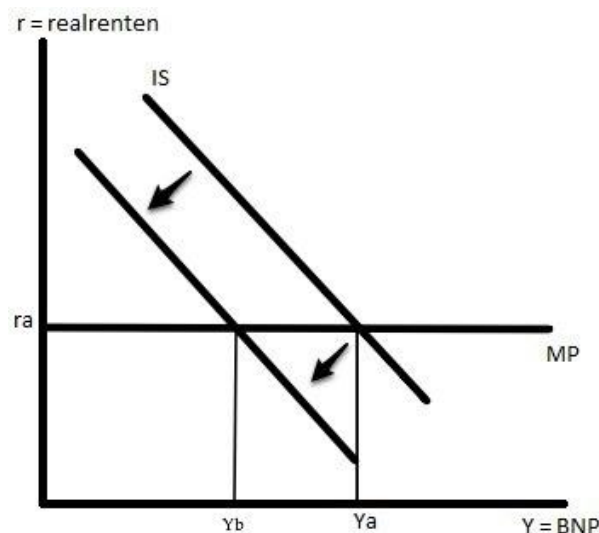
4.2.2.2. Gjeldskrisen i Hellas og dens påvirkning på norsk økonomi; en kort analyse

Her ser vi på det fra Norge side hvor så Y er Norge sin BNP, og Y^* er Hellas sin BNP. r er Norges realrente, og r^* er Hellas sin realrente.

Da gjeldskrisen i Hellas var et faktum, så sank den greske BNP (Y^*). Det gjorde også den greske realrenten (r^*). Både den greske BNP (Y^*) og den greske realrenten (r^*) ligger inne i z_0 , som er en del av IS sammenhengen. Dette gjør at den vil være med å påvirke IS-kurven til å parallellforskyve seg.

$$r = -\left(\frac{1-z_1}{z_2}\right)Y + \frac{z_0+G}{z_2}$$

Når realrenten (r^*) og BNP (Y^*) synker så vil z_0 bli mindre og vil da gjøre at det samlede uttrykket for IS sammenhengen blir mindre. Og dette vil gjøre at IS-kurven parallellforskyves mot venstre side.

Figur 4.3 IS-kurven parallellforskyves til venstre

Når den greske BNP (Y^*) og realrenten (r^*) synker, synker også den norske BNP (Y), som vi ser i modellen over. Dette er fordi den greske BNP (Y^*) er en del av uttrykket til nettoeksporten (NX).

Siden realrenten i Hellas (r^*) har blitt svakere, kan man si at den norske realrenten (r) har blitt høyere. Det vil bli en tilstrømming til Norge av de som ønsker å plassere sine penger i den norske kronen, fordi det vil være en høyere avkastning på grunn av den høye renten. Dette vil styrke den norske kronen (Årethun, 2012a).

Siden den norske kronen har steget i forhold til euroen, vil det være dyrere for land som har euro som valuta å importere fra Norge. Det vil gjøre at eksporten fra Norge vil synke og importen til Norge vil stige, dette reduserer den totale nettoeksporten (*NX*).

4.3. Noen sentrale årsaker til gjeldskrisen

4.3.1 Billige lån (Kapitalstrøm)

Det hele startet med at Hellas ble med i eurosamarbeidet i 2001, da hadde de vært medlem av EU siden 1981. Da Hellas ble med i unionen begynte låneopptakene deres virkelig å øke. Hellas fikk da en veldig lav rente på lånene, de fikk den samme lave lånerenten som Tyskland fikk på sine lån. Tyskland har en lav lånerente som kommer av at de har hatt en positiv driftsbalanse omtrent hele tiden, så Hellas som ikke har hatt like positiv balanse, men heller en negativ driftsbalanse.

På grunn av store budsjettunderskudd i økonomien til Hellas tok de opp lån for å dekke dette, men lånene ble også blant annet brukt til å betale ut lønn til offentlige ansatte og til sommer OL i Athen. Det de ikke gjorde noe med var å få mer inntekt inn til landet som for eksempel i form av skatt. Dermed ble utgiftene større enn inntektene, og dette førte til et budsjettunderskudd for Hellas og statsgjelden voks seg større og større. Til slutt ble statsgjelden større enn det greske BNP, og mye større enn EUs offisielle grense for statsgjeld på 60 % av BNP.

Burde Hellas tenkt frem over i tid med tanke på at renten kunne gå opp? Det er kjent at renten går både opp og ned alt etter hvordan verdensøkonomien ser ut. Dermed kunne ikke Hellas forvente at renten ville være like lav i fremtiden. Hellas burde også tenkt på at dersom deres budsjettunderskudd kom frem i lyset ville renten sannsynligvis øke og dermed ville lånene bli dyrere. På en annen side så visste Hellas at investorer så likt på alle medlemmene i eurosonen og dermed ville kanskje renten forbli lav i en lengre tid siden Tyskland og Frankrike, som er blant de store landene i EU har en stabil økonomi. Hellas var kanskje litt naive da de tok opp flere store lån uten å gjøre noe med inntektene som for eksempel øke skatten og momsen.

Hellas valgte å dekke sitt budsjettunderskudd med et nytt lån. Dermed kunne de ikke være økonomisk forberedt på at renten en gang ville stige. Dersom de hadde økt inntektene sine med et mål om at nåverdien av offentlig konsum, G , skulle være lik nåverdien av nettoskatten, T , ville det gjort at Hellas var bedre økonomisk forberedt på en eventuell renteoppgang. En renteoppgang var et faktum da finanskrisen brøt ut i 2007. Hellas kunne ikke være forberedt på at en finanskriser skulle komme og endre rentenivået, men dersom Hellas hadde stått frem med sitt budsjettunderskudd, hadde de kanskje ikke hatt behov for så mye hjelp som de får i dag. Gjelden hadde nok vært litt mindre, og dermed kunne de kanskje gjort litt mindre innstramminger i landet som resten av befolkningen ikke liker.

4.3.2. Juks med budsjettunderskudd

Når det konservative partiet, New Democracy, tok over regjeringen i 2004. Så kom det frem i lyset at den gamle regjeringen, Pasok, hadde jukset med budsjettet som de hadde rapportert inn til EU. Fra 1999-2001 hadde de redusert budsjettunderskuddet til mindre enn 3 % av BNP, noe som er et kriterium for å få bruke euroen som valuta. Etter dette fikk de en formell advarsel av EU og økonomien til Hellas var under oppsyn.

Når det var regjeringsbytte i 2009 tok Pasok over for New Democracy. Og også denne gangen ble det lagt frem tall på at den avgåtte regjeringen hadde drevet og jukset med tallene som ble rapportert til EU. Denne gangen hadde de rapportert et lavere budsjettunderskudd enn i virkeligheten, akkurat som sist.

Og en stund etter dette, kom det frem at også Pasok jukset med tallene. Dette gjorde at tilliten til Hellas sin økonomi ble svekket. Det ble nå mye dyrere for Hellas å fornye sine lån.

I januar 2009 annonserer Europeiske kommisjonen at de Greske tallene er så upålitelige at budsjettunderskuddet kan være mye høyere enn antatt.

Den 23. april ber den Greske statsminister, Papandreou, IMF og EU om et kriselån.

Hellas hadde kanskje et stort ønske om å bli medlem i EU, og det er grunnen til at de begynte å jukse med budsjettunderskuddet. Men hvorfor hadde de kanskje et så stort ønske om å bli medlem? Var det fordi at det er lettere å handle med andre europeiske land når alle har samme valuta? Kanskje de trodde at de kom til å få billigere lån og lavere rente når de blir medlem av

EU. Hellas har jo alltid hatt et stort underskudd og kanskje de trodde at økonomien ville bli bedre når de fikk valutaen, siden det blir lettere å handle med andre land. De viste kanskje at de kom til å få hjelp av EU siden de var medlem? Kanskje de trodde at den eneste måten de kunne fått økonomien tilbake på spor var å få euroen som Hellas sin valuta.

Men hvorfor var det så lett for Hellas å jukse, er ikke dette noe EU burde ha oppdaget tidligere? Hvorfor syns ikke EU det var rart at Hellas som alltid har hatt et stort underskudd, og som ble avvist første runde for å få euroen som valuta på grunn av for stort underskudd, at de plutselig klarte kriteriene? Kanskje de burde sett grundigere igjennom papirene og spurt Hellas hvordan de hadde klart dette.

Når Hellas først hadde begynt å jukse, kanskje de da følte at de måtte fortsette for å kunne å bruke euroen. Men hvorfor fortsatte New Democracy med å jukse med budsjettunderskuddet, selv etter at Hellas hadde fått en advarsel fra EU og IMF? Kanskje Hellas hadde mistet oversikten over hvor stor gjeld de egentlig hadde når de først begynte å jukse med tallene?

4.3.3. Skattesystem og pensjon

Hellas har aldri hatt en god skattepolitikk. Det var lett å unndra skatt, og både skattesatsene og momssatsene har vært lave. Dette er også en av årsakene til at gjeldskrisen brøt ut i Hellas. Hellas har et skattefribeløp på inntekt inntil 12 000 euro (Living in Greece, 2010). Det vil si ca 91 000 NOK, med en kurs på 7,6. Norge har et fribeløp på inntekt inntil 39 950 kr. Etter dette må man begynne å skatte. Vi ser at fribeløpsgrensen i Hellas er mye større i forhold til den norske grensen. Et land er avhengig av å få inntekter slik at de for eksempel kan tilbakebetale den gamle gjelden sin. En slik type inntekt er blant annet skatt og moms.

Hellas har en lav skattemoral. Som vi sa i stad så kan de tjene ganske masse før de må begynne å betale skatt. Dermed kan de jobbe mye uten at staten tjener noe på arbeiderne i landet, altså det tar lang tid før staten får inn noe inntekt fra arbeiderne i Hellas. Dersom Hellas hadde endret skattepolitikken tidlig kunne de kanskje klart å unngått og ende opp i så store økonomiske problemer som i dag og kanskje de til og med hadde unngått dagens gjeldskrise. En ting de kunne endret var å sette ned fribeløpsgrensen slik at de da ville fått inn

mer penger fra pr innbygger og dermed ville skatteinntektene til staten vokse. For det andre kunne de endret skatter og moms på matvarer, alkohol og tobakk. Vi vet at en av innstrammingene som IMF krever at Hellas skal gjennomføre er å heve moms på alkohol og tobakk med 2 prosentpoeng. Hvis Hellas hadde gjort dette når de begynte å få budsjettunderskudd ville det ikke blitt så drastiske tiltak nå. Dette viser at skattesystemet til Hellas er ineffektivt og dermed vil det ta lang tid før de klarer å få inntektene større enn utgiftene. Altså å få nåverdien til nettoskatten, T , lik nåverdien til offentlig konsum, G .

Befolkningen i Hellas er veldig mot høye skatter og moms, så det er vanskelig for regjeringen i Hellas å innføre et høyere skattesystem helt av seg selv. Da Hellas prøvde å innføre høyere skatt og moms ble de møtt av store motstander i form av protester. Dette var nok en stor del av grunnen til at Hellas ikke klarte å gjennomføre økningen av skatter og moms. Regjeringen i Hellas var sannsynligvis redd for å bli for upopulær som kunne føre til at de mistet tilhengerne sine. Dersom Hellas hadde økt skatten og moms samtidig som de tok opp flere lån og faktisk brukt inntekten fra skatten og moms til å betale tilbake den gamle gjelden ville de kanskje ikke hatt en gjeldskrise i dag.

Gjeldskrisen forsvinner ikke selv om skatten og moms blir høyere, det er nok flere ting som må endres på. Pensjonsreformen til Hellas er en av tingene som må endres på. Grekerne har alltid hatt muligheten til å gå av med pensjon i en tidlig alder. Dette har medført store pensjonsutgifter for den greske stat. I og med at grekerne heller ikke vil endre pensjonsreformen sin, har pensjonsalderen forblitt lav. Mennesket får lenger og lenger levetid og dermed burde kanskje Hellas øke pensjonsalderen. IMF har nå krevd at Hellas fra og med 2013 øker pensjonsalderen til 65 år for både menn og kvinner. Hvorfor Hellas har hatt en så lav pensjonsalder er et spørsmål vi kan stille oss. Et svar på dette kan være at Hellas har prioritert velferden til innbyggerne i landet sitt. Å være pensjonist i 30 år i forhold til for eksempel 25 år så har det mye å si for kostnadene for staten. Grekerne liker nok at de kan selv bestemme hva de skal gjøre når de blir gamle, og ikke være avhengig og tilpasse ting etter jobben sin.

4.3.4. Eurosamarbeidet

EU krever at hvert land som skal bli medlem har hatt et budsjettunderskudd som er på mindre enn 3 % av BNP i to år før de får euro som valuta og i tillegg til dette har de flere andre regler som blant annet er hvor stor gjeld et land kan ha. Før 1999 hadde Hellas et budsjettunderskudd som var på mer enn 3 % av BNP i flere år, og Hellas hadde fått avslag på den første medlemsrunden. I 2004 kom det frem at Hellas hadde jukset med budsjettunderskuddet fra 1999-2001 for å bli med i EU.

Var det forsvarlig av Hellas å jukse med budsjettunderskuddet? Dette kunne også gå ut over andre land i eurosonen, hvorfor tenkte ikke Hellas på det? Hellas burde kanskje ha forstått at det var en grunn til at de fikk avslag under den første medlemskapsrunden. Den Greske myndigheten burde ha ventet med å søke til de viste at alt var som det skulle være. EU har blant annet felles kapital, valuta og pengepolitikk. Det vil si at når da Hellas ikke er ærlige om sitt økonomiske ståsted kan dette gå utover de andre landene som er medlem i EU. Og som vi har sett har dette spredd seg videre til Spania, Portugal og Italia. Men det er jo ikke sikkert Hellas tenkte over at dette kunne skje når de jukset med tallene. Ellers så kan det hende at de tenkte at den samlede kapitalen til EU ville redde Hellas hvis den Greske økonomien ble enda verre enn den var.

Når Hellas fikk et budsjettunderskudd på mindre enn 3 % uten å ha økt inntektene sine, burde EU ha lurt på hvordan. EU burde kanskje gått igjennom tallene de fikk av Hellas bedre og spurt spørsmål om hvordan de har klart å få et lavere underskudd. Og burde EU sett at det var noe som ikke stemte i regnskapet til Hellas når de tok opp mange store lån med en dårlig skattepolitikk og lav pensjonsalder?

Men Hellas kunne valgt det å ikke søke om å få bruke euroen som valuta. Men Hellas ønsket sannsynligvis euroen for å gjøre det enklere for landet å handle med andre land innenfor eurosonen. Men hvis Hellas hadde hatt sin egen valuta ville det hvert enklere å styre pengepolitikken i landet, slik at de kan øke BNP (Y) til landet. Når de setter realrenten (r) til Hellas lavere vil konsumet (C), investeringen (I) og nettoeksporten (NX) øke. Det vil da koste mindre for grekere og bedrifter å betale ned på lånene sine og det blir lettere for grekere å ta opp lån, dette gjør at grekerne vil kunne bruke mer penger på annet slik som å investere

pengene og dermed vil investeringene øke. Nettoeksporten vil øke, for når realrenten blir lavere vil euroen synke i forhold til andre valutakurser og det blir mer attraktivt for andre land å handle med Hellas. Men Hellas har en fast valutakurs innenfor eurosonen, der den europeiske sentralbanken styrer realrenten for hele EU. Og det er ikke alltid den blir styrt riktig for alle landene som er medlem samtidig. For Hellas vil trenge en lavere realrente for å øke BNP i landet sitt, men denne pengepolitikken vil kanskje ikke passe til Tyskland.

4.4. Føler nordmenn at gjeldskrisen i Hellas påvirker Norge

Situasjonen i Hellas påvirker mange land. Det var som sagt der det startet og utviklet seg videre til de andre PIIGS landene. Det har ikke påvirket Norge i like stor grad, men vi skal nå se på om det i det hele tatt har påvirket Norge. Noen av områdene som kan bli påvirket er eksport/import og turistnæringen. Vi lagte en spørreundersøkelse for å få et inntrykk av hvordan befolkningen i Norge følte landet ble påvirket.

Totalt var fordelingen på utvalget vårt 41 respondenter menn og 59 respondenter kvinner. Vi spurte folk i alderen fra 18-80+. Fordelingen på alder var 20 respondenter i aldersklassen 18-25, 25 respondenter i aldersklassen 26-35, 28 respondenter i aldersklassen 36-49, 26 respondenter i alderen 50-79 og 1 respondent i aldersklassen 80+. Fordelingen fra 18-79 var noenlunde likt og vi mener at det er representativt for vårt utvalg. Men i aldersklassen 80+ har vi bare en respondent, så vi kan ikke si at spørreundersøkelsen er representativ for de over 80 år.

Vi vil nå se og kommentere litt på hvert spørsmål, deretter vil vi krysse de spørsmålene vi synes er mest interessante å se på. Vi vil krysse spørsmålene der vi ser om det er noe forskjell mellom kjønn, alder og utdanning. Til slutt vil vi se på om de som kjenner til gjeldskrisen også ble påvirket av den forrige finanskrisen for å se om det er noen sammenheng der.

Først ville vi vite hvor mye de følte selv at de kjente til gjeldskrisen.

Tabell 4.1. Kunnskap om gjeldskrisen i Hellas

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ja	48	48.0	48.0	48.0
Nei	6	6.0	6.0	54.0
Litt	46	46.0	46.0	100.0
Total	100	100.0	100.0	

Nesten halvparten sier de kjenner til gjeldskrisen, mens den andre halvparten sier de kjenner litt til gjeldskrisen. Bare en liten del (6 %) av utvalget som ble spurt sier de ikke kjenner til gjeldskrisen. Dette kan bety at de fleste har fått med seg at det pågår en gjeldskrise i Hellas og de følger med på hva som skjer. Dette kan være fordi under visse perioder har det stått om dette hver dag i avisene og de har snakket om det på nyhetene. De siste 6 % som ikke visste kan være mennesker som ikke leser eller følger med på nyheter eller de bare ikke er interessert i det som skjer ute i økonomien til resten av verden.

De to neste spørsmålene vi stilte var om de følte gjeldskrisen påvirket hverdagen deres og videre om de har minsket forbruket sitt som en følge av gjeldskrisen.

Tabell 4.2 Påvirket av gjeldskrisen

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ja	2	2.0	2.0	2.0
Nei	84	84.0	84.0	86.0
Litt	14	14.0	14.0	100.0
Total	100	100.0	100.0	

Tabell 4.3. Forbruket påvirket av gjeldskrisen

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ja	3	3.0	3.0	3.0
Nei	92	92.0	92.0	95.0
Litt	5	5.0	5.0	100.0
Total	100	100.0	100.0	

Her ser vi at et stort flertall, henholdsvis 84 prosent og 92 prosent, føler ikke at gjeldskrisen påvirker hverdagen deres og de verken har eller vil minske forbruket sitt. Et fåtall personer (2 % og 3 %) sier at de føler gjeldskrisen påvirker hverdagen sin, og at de vil minske forbruket sitt på grunn av gjeldskrisen. Dette vil si at utvalget vårt ikke føler seg truet av situasjonen i Hellas. Siden krisen ikke har kommet til Norge i noen stor grad føler ikke folk seg truet til å endre forbruket deres. Kanskje vi ville fått et annet svar her hvis vi spurte de som bor i Oslo siden det er der den største samlingen av bedrifter og kanskje flest bedrifter som er internasjonale eller samarbeider med andre land. Det kan også være fordi de ikke føler at gjeldskrisen har påvirket Norge på noen måte.

Vi vil nå se om finanskrisen som var i 2007-2009 påvirket utvalget vårt mer, enn det denne gjeldskrisen gjør. Derfor spurte vi de 2 samme spørsmålene om igjen bare det var om finanskrisen.

Tabell 4.4 Påvirket av finanskrisen 2007-2009

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ja	9	9.0	9.0	9.0
Nei	66	66.0	66.0	75.0
Litt	25	25.0	25.0	100.0
Total	100	100.0	100.0	

Tabell 4.5. Forbruket påvirket av finanskrisen 2007-2009

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ja	6	6.0	6.0	6.0
Nei	76	76.0	76.0	82.0
Litt	18	18.0	18.0	100.0
Total	100	100.0	100.0	

Vi ser at 66 prosent av respondentene ikke ble påvirket av den forrige finanskrisen som var i 2007-2009 og 76 prosent av respondentene minsket ikke forbruket som følge av finanskrisen. Vi ser at det var litt færre som sier at de ikke ble påvirket av finanskrisen i forhold til gjeldskrisen. En fjerdedel sier at de ble litt påvirket av finanskrisen, og 18 prosent sier at de minsket forbruket litt under forrige finanskrisen. Henholdsvis 9 prosent og 6 prosent ble påvirket og minsket forbruket sitt. Finanskrisen påvirket kanskje Norge mer, enn det gjeldskrisen har gjort til nå. Eller at folk ble mer redd under finanskrisen enn de er nå for det gikk jo bra under finanskrisen.

I og med at turister er en viktig inntektskilde for Hellas, ville vi nå se hvordan nordmenn tror gjeldskrisen vil påvirke reiser til Hellas.

Tabell 4.6. Reiser til Hellas påvirket

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ja	41	41.0	41.0	41.0
Nei	22	22.0	22.0	63.0
Litt	37	37.0	37.0	100.0
Total	100	100.0	100.0	

41 prosent tror at situasjonen i Hellas vil påvirke reiser til Hellas og 37 prosent tror det vil påvirke litt. Da konkluderer vi med at totalt 78 prosent tror at reiser til Hellas vil bli påvirket av gjeldskrisen, men i ulik grad. 22 prosent tror ikke at gjeldskrisen har noe å si for turistnæringen til Hellas, de velger å tro at folk vil fortsette å reise til Hellas selv om det er et kriserammet land. Nordmenn ønsker kanskje ikke å reise til Hellas når det har hvert veldig mye demonstrasjoner der menneskeliv har gått tapt de siste årene.

I følge Store Norske Leksikon (2009) er turisme en av de viktigste inntektskildene til Hellas, og den har økt kraftig fra 1968 med en million besøkende turister til 2002 med 13 millioner besøkende turister. I følge Aakvik, J.A & Mohr B. (2011) var antall besøkende turister i Hellas 16 millioner i 2008 og dette utgjorde 20 % av økonomien til Hellas det året. Ut i fra disse tallene ser vi at det også vil være en stor og voksende inntekt for Hellas.

En annen vesentlig del å se på for Norge sin del er eksport- og importnæringen.

Tabell 4.7. Norges eksportnæring påvirkes

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ja	32	32.0	32.0	32.0
Nei	14	14.0	14.0	46.0
Litt	54	54.0	54.0	100.0
Total	100	100.0	100.0	

Tabell 4.8. Norges importnæring påvirkes

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ja	25	25.0	25.0	25.0
Nei	29	29.0	29.0	54.0
Litt	46	46.0	46.0	100.0
Total	100	100.0	100.0	

Vi ser at flere tror gjeldskrisen vil treffe mer eksportnæringen enn importnæringen. 32 prosent tror at gjeldskrisen vil påvirke Norge sin eksportnæring, mens 25 prosent tror at gjeldskrisen har noe å si for Norge sin importnæring. Det vil si at 7 prosent flere tror gjeldskrisen vil treffe eksportnæringen til Norge.

Dersom Norge sine handelspartnere sliter økonomisk, altså de har mindre penger å bruke, vil de kjøpe mindre varer og tjenester fra utlandet. Dette påvirker Norge som ikke får solgt sine varer i like stor mengde som de har gjort før eller Norge må eventuelt sette ned prisene og

dette kan igjen slå ut i større arbeidsledighet. Som vi ser ut i fra grafen i vedlegg 2 hadde Norge sin eksportnæring på topp i april 2008. Fra april 2008 til april 2009 sank eksporten med ca 29 000 mill kr. Etter det har eksporten gått litt i bølgedaler, men alt i alt er eksporten på vei opp igjen.

Gjeldskrisen vil ikke påvirke importen til Norge så mye i forhold til eksporten. En måte å være med på å hjelpe Hellas økonomisk sett er å kjøpe mer varer og tjenester fra dem. Dermed vil importen til Norge øke.

Dersom arbeidsledigheten er stor i Hellas vil det si at mange har mistet jobben sin, og dermed blir det kanskje produsert mindre varer og tjenester som igjen vil resultere i at det blir vanskeligere å kjøpe varer og tjenester fra Hellas og importen til Norge går ned.

I oktober 2011 gikk eksporten til Hellas ned med 34,6 prosent, mens importen økte med 12 prosent (NA24, 2011). Dette viser at Hellas ikke har nok penger til å handle med Norge og dermed går eksporten ned. Norge derimot har nok penger til å handle med Hellas og siden Hellas i tillegg er et kriserammet land handler Norge kanskje litt ekstra varer og tjenester og dermed vil importen gå opp.

Vi kan si at flertallet av vårt utvalg av respondenter har en forståelse om gjeldskrisen påvirker import- og eksportnæringen til Norge.

Tabell 4.9. Norges arbeidsledighet påvirkes

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Opp	22	22.0	22.0	22.0
Ned	10	10.0	10.0	32.0
Bli som den er	68	68.0	68.0	100.0
Total	100	100.0	100.0	

Tabell 4.10. Økning i arbeidsinnvandring fra Hellas

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ja	64	64.0	64.0	64.0
Nei	12	12.0	12.0	76.0
Vet ikke	24	24.0	24.0	100.0
Total	100	100.0	100.0	

Her ser vi at flertallet, 64 prosent, tror at arbeidsinnvandringen fra Hellas til Norge kommer til å øke, men flertallet med 68 prosent tror at arbeidsledigheten til Norge kommer til å bli som den er. Det vil si at mange grekere kommer til Norge for å skaffe seg jobb, men det går ikke ut over den norske befolkningen sine jobbmuligheter.

Gjeldskrisen kom virkelig frem i lyset i 2009. Siden da har arbeidsledigheten til Norge gått lite grann opp, fra 3 prosent i januar 2009 til 3,6 prosent i mai 2010. Deretter har arbeidsledigheten gått ned igjen til 3,2 prosent i januar 2012. Se vedlegg 3.

Fra 2010 til 2011 hadde arbeidsinnvandrere fra Hellas som søkte om skattekort økt med 82 prosent (Aftenposten, 2011). Dette er en stor økning som arbeidsmarkedet i Norge vil merke. Selv om arbeidsinnvandringen fra Hellas har økt, har likevel ikke arbeidsledigheten til Norge økt den har tvert imot blitt mindre.

4.4.1. Sammenligninger

Vi skal nå krysse svarene vi fikk fra spørsmål 7 ("kjenner du til gjeldskrisen som skjer i Hellas") med svarene fra spørsmål 1 ("Kjønn"), spørsmål 3 ("Alder") og spørsmål 4 ("utdanning"). Dette gjør vi for å finne ut hvem som vet mest av kvinner og menn, hvilke aldersgruppe er det som følger mest med på gjeldskrisen, er det slik at utdanning har noe å si for hvem som kjenner til gjeldskrisen og hvem som ikke kjenner til den. Til slutt vil vi også krysse spørsmål 1 med svarene fra spørsmål 10 ("ble du påvirket av den forrige finanskrisen (2007-2009)"). Dette for å se om det er noe sammenheng mellom de som kjenner til gjeldskrisen også ble påvirket av den forrige finanskrisen.

Først skal vi se på kjønnsfordelingen.

Tabell 4.11. Kunnskap til gjeldskrisen * Kjønn Crosstabulation

			Kjønn		Total
			Mann	Kvinne	
Kunnskap til gjeldskrisen	Ja	Count	26	22	48
		% within Kjønn	63.4%	37.3%	48.0%
	Nei	Count	1	5	6
		% within Kjønn	2.4%	8.5%	6.0%
	Litt	Count	14	32	46
		% within Kjønn	34.1%	54.2%	46.0%
Total		Count	41	59	100
		% within Kjønn	100.0%	100.0%	100.0%

Vi ser at det er 63,4 prosent menn og 37,3 prosent kvinner som kjenner til gjeldskrisen. Det er flere menn enn kvinner som kjenner til gjeldskrisen. Dette er en signifikant forskjell. Det er 34,1 prosent menn og 54,2 prosent kvinner som kjenner litt til gjeldskrisen. Det vil si at det er flere kvinner enn menn som kjenner litt til krisen. Dette er også en signifikant forskjell. 2,4 prosent menn og 8,5 prosent kvinner kjenner ikke til gjeldskrisen. Dette er en ikke signifikant forskjell.

Dette viser at det totalt sett er flere menn enn kvinner som kjenner til gjeldskrisen. En grunn til dette kan være at mennene er mer interesserte i temaet økonomi og da gjeldskrisen i forhold til kvinner. En annen grunn kan være at menn ofte styrer økonomien i hjemmet og dermed følger de mer med på hva som skjer ute i den økonomiske verden som kanskje kan påvirke deres økonomi.

Det andre vil skal se på er fordelingen på aldersgrupper. Er det noen aldersgrupper som peker seg ut til å vite mer enn andre?

Tabell 4.12. Kunnskap til gjeldskrisen * Alder Crosstabulation

			Alder					Total
			18-25	26-35	36-49	50-79	80+	
Kunnskap til gjeldskrisen	Ja	Count	7	12	14	15	0	48
		% within Alder	35.0%	48.0%	50.0%	57.7%	.0%	48.0%
	Nei	Count	2	1	2	1	0	6
		% within Alder	10.0%	4.0%	7.1%	3.8%	.0%	6.0%
	Litt	Count	11	12	12	10	1	46
		% within Alder	55.0%	48.0%	42.9%	38.5%	100.0%	46.0%
Total	Count	20	25	28	26	1	100	
	% within Alder	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	

De som ikke kjenner til gjeldskrisen er det så lite forskjell mellom aldersgruppene at det ikke er signifikant. 38,5 prosent i aldersklassen 50-79 kjenner litt til gjeldskrisen. Mens 55 prosent av aldersklassen 18-25 kjenner litt til gjeldskrisen. Til yngre respondentene er til mindre vet de om gjeldskrisen, men samtidig har de kanskje hørt om den og vet litt. Til eldre man blir, vet man mer og mer og dermed blir det mindre prosentandel på litt.

57,7 prosent av aldersklassen 50-79 år kjenner til gjeldskrisen. I aldersklassen 18-25 er det 35 prosent som kjenner til gjeldskrisen. I aldersklassen 26-35 er det 48 prosent som kjenner til gjeldskrisen og i aldersklassen 36-49 er det 50 prosent. Dette er signifikante forskjeller. Vi ser at andel prosent stiger etter hvert som alderen stiger. En grunn til dette kan være at til eldre man blir bryr man seg mer og mer om hva som skjer ute i verden. I aldersklassen 18-25 er det nok mange studenter og mange har ikke så stor økonomi som vil bli påvirket av en gjeldskrise og dermed har de ikke interesse av å oppdatere seg på dette området. Etter hvert som man blir eldre får man lån, en familie å ta vare på, jobb o.l. dette er ting som kan få konsekvenser av en gjeldskrise ved at det kan bli høyere rente som igjen fører til at lånene blir dyrere som gjør at

du får mindre penger å bruke på familien. Gjeldskrisen kan også føre til at du mister jobben i verste fall. Dette er ting man blir mer obs på etter hvert som man blir eldre.

Vi ser at aldersklassen 50-79 kjenner best til gjeldskrisen, mens aldersklassen 18-25 kjenner minst til gjeldskrisen. Aldrene mellom 26-49 kjenner litt til gjeldskrisen eller de kjenner til gjeldskrisen.

Det tredje vi skal se på er fordelingen på utdanning. Er det slik at etter høyere utdanning man har jo mer kjenner man til gjeldskrisen?

Tabell 4.13. Kunnskap til gjeldskrisen * Utdanning Crosstabulation

			Utdanning			Total
			Grunnskole	Videregående skole	Høyskole/universitet	
Kunnskap til gjeldskrisen	Ja	Count	3	11	34	48
		% within Utdanning	33.3%	37.9%	54.8%	48.0%
	Nei	Count	0	2	4	6
		% within Utdanning	.0%	6.9%	6.5%	6.0%
	Litt	Count	6	16	24	46
		% within Utdanning	66.7%	55.2%	38.7%	46.0%
Total	Count	9	29	62	100	
	% within Utdanning	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	

Prosentandelen som ikke kjenner til gjeldskrisen er så liten, at den ikke er signifikant. 54,8 prosent som har høyskole/universitet som sin høyeste utdanning kjenner til gjeldskrisen. Vi ser at disse har en høyere prosent enn prosentandelen på de som har videregående- og grunnskole som sin høyeste utdanning. En grunn til dette kan være at de som har høyskole/universitet som sin høyeste utdanning får vite mer om gjeldskrisen gjennom undervisning på skolen. De som har gått på høyskole/universitet er kanskje mer samfunnsbevisste enn de som "bare" har gått på grunnskole eller videregående skole. De som har grunnskole eller videregående som sin høyeste utdanning er muligens de som er litt eldre,

mens mange av de yngre har høyere utdanning, dermed blir det en litt større andel respondenter også på de som har høyskole/universitet.

Både de som har grunnskole og videregående skole vet de begge litt om gjeldskrisen. De som har denne utdanningen er som sagt tidligere sannsynligvis litt eldre, da det før i tiden ikke var så vanlig med en høy utdanning.

Til slutt vil vi se på hvordan fordelingen er i forhold til om respondentene ble påvirket av den forrige finanskrisen (2007-2009).

Tabell 4.14. Kunnskap til gjeldskrisen * Påvirket av finanskrisen 2007-2009 Crosstabulation

			Påvirket av finanskrisen 2007-2009			Total
			Ja	Nei	Litt	
Kunnskap til gjeldskrisen	Ja	Count	7	28	13	48
		% within Ble du påvirket av den forrige finanskrisen?	77.8%	42.4%	52.0%	48.0%
	Nei	Count	0	4	2	6
		% within Ble du påvirket av den forrige finanskrisen?	.0%	6.1%	8.0%	6.0%
	Litt	Count	2	34	10	46
		% within Ble du påvirket av den forrige finanskrisen?	22.2%	51.5%	40.0%	46.0%
Total		Count	9	66	25	100
		% within Ble du påvirket av den forrige finanskrisen?	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

77,8 prosent av de som ble påvirket av den forrige finanskrisen kjenner også til denne gjeldskrisen. En av grunnene til dette kan være at siden de ble påvirket av finanskrisen sist gang vil de denne gangen være forberedt dersom de skal bli påvirket en gang til og de er litt mer obs på hva som skjer.

8 prosent som følte at de ble litt påvirket av forrige finanskrisen følger ikke med på gjeldskrisen. Dette kan være på grunn av at de ikke føler gjeldskrisen vil ramme Norge i noen

stor grad, så de er ikke bekymret over økonomien til verken Norge eller sin egen private økonomi. 52 prosent av de som ble litt påvirket av finanskrisen følger også med på dagens gjeldskrise. Dette kan være litt av den samme grunnen som de som har svart ja på begge spørsmålene.

51,5 prosent av de som ikke ble påvirket av den forrige finanskrisen, følger litt med på dagens gjeldskrise. Disse også følger kanskje med på dagens gjeldskrise på grunn av at de tror den også kan ramme Norge. En annen grunn kan være at de synes det er mer interessant med dagens gjeldskrise enn det var med den forrige finanskrisen. Alderen kan også ha noe å si ved at da finanskrisen skjedde var man litt yngre, og nå når man har blitt litt eldre har man litt mer interesse for hva som skjer ute i verden som kan påvirke Norge.

5. Sammendrag og Konklusjon

5.1. Sammendrag

I denne oppgaven har vi valgt å se på temaet gjeldskrisen i Hellas. Formålet med oppgaven var å finne ut mer om gjeldskrisen som oppstod i Hellas gjennom følgende problemstilling:

- Hvordan utviklet gjeldskrisen i Hellas seg, kunne de forutse dette på noen måter, og hva kunne de gjort for å unngå dette?

Vi ville også finne ut hvor mye nordmenn kjenner til gjeldskrisen, så da har vi også følgende underspørsmål:

- Hvordan syns nordmenn at gjeldskrisen i Hellas påvirker Norge?

Først tar vi for oss et konseptuelt rammeverk der vi først definerer hva en gjeldskrise er og hva som er forskjellen på det i forhold til ulike andre kriser som for eksempel finanskrise og

økonomisk krise. I dette kapitlet forklarer vi også teori om den offentlige sektors budsjettskranke og hvordan gjelden kan gå over til å bli en evigvarende gjeld. Deretter tar vi for oss en IS-MP modell for åpen økonomi for å se hvordan gjeldskrisen blant annet har påvirket BNP til landet.

For å finne ut hvordan gjeldskrisen utviklet seg har vi laget en tidslinje der vi har tatt med de viktigste momentene gjennom utviklingsprosessen til gjeldskrisen i Hellas.

Videre har vi brukt denne tidslinjen til å analysere gjeldskrisen i Hellas i et makroøkonomisk perspektiv. Der vi også har sett på årsakene til gjeldskrisen og diskutert hvordan de ved tidligere innstramminger i politikken kunne unngått en så stor gjeldskrise.

Hellas slet en stund med å få euroen som på grunn av at de hadde et budsjettunderskudd som var høyere enn 3 prosent av BNP. Andre runden fikk Hellas lov til å bytte til euroen og fikk ta opp flere lån til en lav rente. Hellas fikk den samme lave renten som de store landene Tyskland og Frankrike. Etter hvert kom det også frem at regjeringen i Hellas hadde jukset med budsjettet sitt og oppgitt et lavere budsjettunderskudd enn det som var realiteten. Disse budsjettunderskuddene dekket de med lån fra EU og IMF. Hellas prøvde på et tidspunkt å øke skattene, T , i landet ved å øke arbeidsgiveravgiften, moms og eiendomsskatt. Samtidig prøvde de å redusere de offentlige utgiftene til varer og tjenester, G , ved å øke pensjonsalderen og redusere lønningene til de offentlige ansatte. Disse innstramminger ble møtt med store protester og lyktes ikke med å få inntektene til å bli lik utgiftene. Til slutt måtte Hellas be EU om hjelp. EU var villig til å hjelpe med krisepakker som inneholdt lån og nedskrivning av gjeld, men de hadde et vilkår og det var at de måtte gjøre store innstramminger som blant annet å øke skatt og moms og pensjonsalderen ellers får de ikke lånene. EU vil også sjekke budsjettet slik at Hellas ikke nok en gang vil jukse med budsjettunderskuddet sitt.

Hellas har kuttet ned på de offentlige utgiftene sine og blant annet økt skatten på inntektene, som har ført til at staten har fått inn mer penger fra folket og folket vil da sitte igjen med mindre penger som også gjør at etterspørselen etter varer og tjenester går ned. Når etterspørselen går synker vil også BNP synke.

Hellas har også fått lån med en veldig lav rente fra IMF og EU og dette fører til at landets realrente synker som igjen gjør at konsumet, C , og investeringene, I , øker og da vil også BNP øke.

Når den greske BNP og den greske realrenten synker vil den norske BNP også synke. Dette er på grunn av nettoeksporten. Det vil si at den norske krona vil bli sterk og det fører til at eksporten synker og importen stiger som gjør at den totale nettoeksporten blir redusert.

Vi har tatt for oss noen av årsakene som førte til en gjeldskrise i Hellas. Årsakene vi har fokusert mest på er at de har jukset med budsjettunderskuddet og at de har fått mange lån med en lav rente. Men vi har også sett på hvordan skattesystemet og pensjonsordningen deres har virket inn på gjeldskrisen også det at de ble med i EU.

Vi gjorde en liten spørreundersøkelse der vi spurte totalt 100 respondenter der 41 respondenter var menn og 59 respondenter var kvinner. Utvalget vårt var i alderen fra 18 til 80+. Dette var bare et underspørsmål og dermed har vi bare gjort en kort analyse på spørreskjemaene. Hovedspørsmålet vårt var hvor godt de kjente til gjeldskrisen i Hellas, som det viste seg at mange gjorde. Vi spurte også om de trodde eksporten og importen kom til å øke, om arbeidsledigheten kom til å øke, minke eller at den ville bli som den er.

Vi har også tatt med noen krysstabeller for å finne ut hvem som kjenner best til gjeldskrisen av menn og kvinner og hvilke aldersklasse de er i, om utdanning har noe å si også om de ble påvirket av den forrige finanskrisen.

5.2. Konklusjon

5.2.1. Gjeldskrisen i Hellas

Et viktig spørsmål å se på er hvordan gjeldskrisen i Hellas utviklet seg. Vi kan si at det hele startet med at Hellas begynte å dekke budsjettunderskuddet sitt med å ta opp lån, i stedet for å gjøre forandringer i økonomien sin. Det hjalp heller ikke på at de skjulte dette for omverdenen ved å jukse med budsjettunderskuddet sitt, slik at Hellas kunne komme inn i EU. Med EU-medlemskap var det enklere å ta opp lån og renten var betydelig billigere.

Et annet spørsmål vi kan stille oss er hvordan Hellas kunne unngått denne gjeldskrisen. Etter å ha satt seg inn i hva som har skjedd i Hellas og analysert økonomien på et makroøkonomisk perspektiv, kan vi konkludere med at gjeldskrisen kunne vært unngått. Så kan vi si at ja, dette kunne hvert unngått.

En stor faktor som spiller inn er at de jukset med budsjettunderskuddet sitt, flere år på rad. Dette gjorde at det aldri kom frem i lyset for EU eller resten av verden at Hellas faktisk ikke hadde en bra økonomi, slik som den ble fremstilt som. Hellas startet å jukse med budsjettet sitt for å ha muligheten til å bli medlem av EU. Og som medlem av EU fikk de billige lån og gode renter.

Hellas burde ikke ha tatt opp lån uten å ha en plan for å øke inntekter så de får betalt lånet tilbake. De valgte heller å ta opp lån for å dekke budsjettunderskuddet og for å betale ut lønninger. Når Hellas ikke kunne betale ned på lånet, tok de opp et nytt lån for å dekke det gamle lånet, dette gjorde at de fikk en evigvarende gjeld, som økte dramatisk for hvert år.

Hellas kunne selv ha hvert strengere når de satte i gang de første innstrammingsiltakene for å øke inntekten og redusere de offentlige utgiftene til Hellas. Innstrammingsiltakene var blant annet å øke skatt, moms og pensjonsalder. Dette prøvde de på før gjeldskrisen ble et faktum. Men den Greske stat klarte ikke å gjennomføre innstrammingsiltakene uten hjelp. Selv etter at IMF og EU begynte å hjelpe Hellas slet de med å få til innstrammingsiltakene. Dette gjorde at Hellas fikk mindre penger inn i forhold til det de brukte per år.

Til slutt vil vi se om Hellas faktisk kunne forutsett gjeldskrisen.

Når Hellas må ta opp lån for å ha mulighet til å betale ut lønninger til offentlige ansatte og pensjoner, burde det være klart at det er noe drastisk som må gjøres med økonomien deres. Og når dette da i tillegg fortsetter over flere år som gjør at de da ikke får en sjanse til å betale ned lånet, det gjør at nåverdien av gjelden ikke ser ut til å gå mot null.

Når Hellas ikke klarer å få til innstramningstiltakene som de planla å gjennomføre, burde den greske staten ha skjønt at dette ikke var et godt tegn for økonomien til Hellas. De burde ikke dekket over det at de jukset med tallene for å slippe at EU skulle følge med på økonomien deres.

Ut i fra disse hovedtrekkene mener vi at Hellas kunne forutsett gjeldskrisen.

5.2.2. Føler nordmenn at gjeldskrisen i Hellas påvirker Norge

Ut i fra vårt utvalg er det mange som har kunnskap til gjeldskrisen. Om de ikke kjenner så mye til den, så vet de i hvertfall litt. En grunn til at så mange har fått dette med seg kan være den store mediedekningen. Det er kun et fåtall av utvalget vårt som ikke har fått med seg noe om gjeldskrisen. Ut i fra krysstabell 4.11 ser vi at mennene ser ut til å kjenne mer til gjeldskrisen enn det kvinner gjør. Til høyere aldersgruppene blir, til mer kjenner de til gjeldskrisen. Vi kan si at aldersgruppen 50-79 ser ut til å kjenne best til gjeldskrisen, mens aldersgruppen 18-25 kjenner minst til gjeldskrisen.

Når vi ser på krysstabell 4.13 kan vi si at til høyere utdanning man har til mer vet man om gjeldskrisen. Litt over halvparten av de som har høyskole/universitet som sin høyeste utdanning kjenner til gjeldskrisen. De som har videregående- og grunnskole som sin høyeste utdanning kjenner litt mindre til gjeldskrisen, i forhold til de med høyskole/universitet som bakgrunn.

Det er ikke mange som føler at hverdagen deres blir påvirket av gjeldskrisen, og dermed er det heller ikke mange som minsker forbruket sitt. Ut i fra krysstabell 4.14 ser vi at det er en sammenheng mellom de som ble påvirket under den forrige finanskrisen og de som kjenner til

gjeldskrisen i Hellas. De som ble påvirket eller litt påvirket under den forrige finanskrisen, kjenner også til dagens gjeldskrise. Mens de som ikke ble påvirket under den forrige finanskrisen kjenner heller ikke så mye til gjeldskrisen.

Meningene om reiser til Hellas er veldig likt fordelt. Men de fleste tror turistnæringen til Hellas blir påvirket av gjeldskrisen i en eller annen grad.

Flertallet tror eksporten og importen blir litt påvirket, men alt i alt tror flertallet at eksporten blir mer påvirket enn importen. Noe som vi også tror stemmer på grunnlag av at den norske kronen er styrket.

Flertallet av utvalget vårt tror ikke at gjeldskrisen i Hellas har så mye å si på arbeidsledigheten til Hellas, men de tror arbeidsinnvandringen vil øke. Dette er noe Norge også har sett tegn til.

Referanse

Aakvik J.A & Mohr B. (2. November 2011) - *Hellas har ikke omstilt seg til den globale økonomien* [Internett], E24. Tilgjengelig fra: <<http://e24.no/makro-og-politikk/hellas-har-ikke-omstilt-seg-til-den-globale-oekonomien/20116401?view=print>> [Nedlastet dato: 6. Mai 2012]

Allen et al. (17. November 2011) *Eurozone debt crisis: Greek timeline* [Internett], The Guardian. Tilgjengelig fra: <<http://www.guardian.co.uk/business/2011/oct/31/eurozone-debt-crisis-greece-crisis-timeline>> [Nedlastet dato: 2. Mai 2012]

BBC News (15. November 2004) *Greece admits fudging euro entry* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/4012869.stm>> [Nedlastet dato: 2. mai 2012]

BBC News (11. Februar 2010) *Europe's Pigs: Country by Country* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/8510603.stm>> [Nedlastet dato: 2. mai 2012]

BBC News (12. Mars 2012) *Greece timeline* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1014812.stm>> [Nedlastet dato: 2. mai 2012]

Brander A. S. (17. juni 2011) *Dette er Hellas-krisen* [Internett] E24. Tilgjengelig fra: <<http://e24.no/makro-og-politikk/dette-er-hellas-krisen/20069992>> [Nedlastet dato: 1. mars 2012]

Braut og Stoltenberg. *Reabilitet* [Internett] Store Norske Leksikon. Tilgjengelig fra: <http://snl.no/.sml_artikkel/reliabilitet> [Nedlastet dato: 23. Mars 2012]

Cadman, Minto & Bernard. (21. Oktober 2011) *Interactice timeline: Greek debt crisis* [Internett], Financial Times. Tilgjengelig fra: <<http://www.ft.com/intl/cms/s/0/003cbb92-4e2d-11df-b48d-00144feab49a.html#axzz1thToxA58>> [Nedlastet dato: 2. Mai 2012]

CNN (26. mars 2010) *Q&A Greece's financial crisis explained* [Internett], Tilgjengelig fra:

<<http://edition.cnn.com/2010/BUSINESS/02/10/greek.debt.qanda/index.html>> [Nedlastet dato: 1. mars 2012]

E24 (12. september 2011) *Ny skatt skal tette greske budsjett hull* [Internett], Tilgjengelig fra: <<http://e24.no/makro-og-politikk/ny-skatt-skal-tette-greske-budsjett-hull/20098395>> [Nedlastet dato: 25. april 2012]

E24 (7. Mai 2012) *Valgvinner lover slutt på kutt i Hellas* [Internett] Tilgjengelig fra: <<http://e24.no/makro-og-politikk/valgvinner-lover-slutt-paa-kutt-i-hellas/20209920>> [Nedlastet dato: 8. Mai 2012]

Eurostat (7. Mai 2012) *Arbeidsløshet - sesongjustert* [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.google.no/publicdata/explore?ds=z8o7pt6rd5uqa6_&met_y=unemployment_rate&idim=country:no&fdim_y=seasonality:sa&dl=no&hl=no&q=arbeidsledighet+i+norge> [Nedlastet dato: 8. Mai 2012]

Finansdepartementet (1998-99) *Revidert nasjonalbudsjett St.meld nr 2 (1998-99)*. Oslo, Finans- og tolldepartementet

Finansdepartementet (2011) *Bedre rustet mot finanskriser. Finanskriseutvalgets utredning*. NOU 2011:1 Oslo, Finansdepartementet.

Google (2012a) *Arbeidsløshet – sesongjustert (Hellas)* [Internett], tilgjengelig fra: <http://www.google.no/publicdata/explore?ds=z8o7pt6rd5uqa6_&met_y=unemployment_rate&idim=country:no&fdim_y=seasonality:sa&dl=no&hl=no&q=arbeidsledighet#!ctype=l&strail=false&bcs=d&nselm=h&met_y=unemployment_rate&fdim_y=seasonality:sa&scale_y=lin&ind_y=false&rdim=country_group&idim=country:el&ifdim=country_group&hl=no&dl=no&ind=false> [Nedlastet dato: 27. april 2012]

Google (2012b) *Arbeidsløshet – sesongjustert (Norge)* [Internett], Tilgjengelig fra: <http://www.google.no/publicdata/explore?ds=z8o7pt6rd5uqa6_&met_y=unemployment_rate>

[&idim=country:no&fdim_y=seasonality:sa&dl=no&hl=no&q=arbeidsledighet+i+norge](#)
[Nedlastet dato: 8. mai 2012]

Gryttem, O.H. (2008) *Krakk og kriser I historisk perspektiv*. Upublisert materiale. [Internett]
Tilgjengelig fra:
<<http://www.nhh.no/Files/Filer/Konferanser/Varkonferansen/2008/Grytten.pdf>> [Nedlastet
dato: 13. Mars 2012]

Holden, S. (2002) *Ricardiansk ekvivalens – ufullstendig forelesningsnotat* Upublisert
materiale [Internett] Tilgjengelig fra: <folk.uio.no/sholden/ricardiansk-ekvivalens.doc>
[Nedlastet: 20. april 2012]

Investopedia (12. mai 2012) *European sovereign Debt Crisis* [Internett], Tilgjengelig fra:
<<http://www.investopedia.com/terms/e/european-sovereign-debt-crisis.asp#axzz1uf0aOzgc>>
[Nedlastet dato: 12. mai 2012]

Jacobsen, D.I. (2010) *Hvordan gjennomføre undersøkelser?* Kristiansand, Høyskoleforlaget

Knutsen S. (27. oktober 1998) *Forskning på økonomiske kriser* [Internett] BI forum.
Tilgjengelig fra: <http://www2.bi.no/biforum/bi298/02_2_98.htm> [Nedlastet dato: 13. mars
2012]

Kunnskapsforlagets papirleksikon (14. Februar 2009) *Hellas-næringsliv* [Internett], Store
Norske Leksikon. Tilgjengelig fra: <<http://snl.no/Hellas/næringsliv>> [Nedlastet dato: 6. Mai
2012]

Kunnskapsforlagets papirleksikon (10. februar 2012) *Validitet* [Internett] Store Norske
Leksikon. Tilgjengelig fra: <<http://snl.no/validitet>> [Nedlastet dato 23. mars 2012]

Living in Greece (12. Februar 2010) *Income tax rates & receipts in Greece* [Internett]
Tilgjengelig fra: <http://livinggreece.gr/2010/02/12/taxes-greece/> [Nedlastet dato: 14. Mai
2012]

Na24 (2. oktober 2012) *Dette er finanskrisen*. [Internett]. Tilgjengelig fra:
<<http://www.na24.no/nyheter/article2259139.ece>> [Nedlastet dato: 15. mars 2012]

Nesse, J.G. *Introduksjon til metode*. Upublisert materiale.

Nordby K.J. (25. November 2012) *Flykter fra gjeldskrise i sør til jobb i nord* [Internett], Aftenposten. Tilgjengelig fra: <<http://www.aftenposten.no/jobb/Flykter-fra-gjeldskrise-i-sr-til-jobb-i-nord-6706247.html#.T6katqXtiE>> [Nedlastet dato: 8. Mai 2012]

Norli K. (13. februar 2012) *Slik skal Hellas spare* [Internett], E24. Tilgjengelig fra:
<<http://e24.no/makro-og-politikk/slik-skal-hellas-spare/20152582>> [Nedlastet dato: 26. april 2012]

NRK (9. Mars 2012) *Private långivarar slettar gresk gjeld* [Internett]. Tilgjengelig fra:
<<http://nrk.no/okonomi/gresk-gjeld-blir-sletta-1.8027597>> [Nedlastet dato: 8. Mai 2012]

Ravnaas N.R. (15. November 2011) *Kriselandene vraker norske varer* [Internett], Na24. Tilgjengelig fra: <<http://www.na24.no/article3273539.ece>> [Nedlastet dato: 8. Mai 2012]

Reuters (21. Februar 2012) *Timeline: Greece debt crisis* [Internett]. Tilgjengelig fra:
<<http://www.reuters.com/article/2012/02/21/us-greece-events-idUSTRE81K0LH20120221>>
[Nedlastet dato: 7. mai 2012]

Sander, K. (31. august 2004) *Valutasystemer* [Internett] Kunnskapssenteret. Tilgjengelig fra:
<<http://www.kunnskapssenteret.com/articles/2889/4/Valutasystemer/Faste-valutakurser.html>>
[Nedlastet dato: 20. april 2012]

Smith, H. (30. Mars 2005) *Greek smokers to pay for Olympics* [Internett], The Guardian. Tilgjengelig fra: <<http://www.guardian.co.uk/business/2005/mar/30/theeuro.europeanunion>>
[Nedlastet dato: 2. mai 2012]

Smith, H. (16. Juli 2006) *How the Olympics spurred Greece to break its economic records* [Internett], The Observer. Tilgjengelig fra: <http://www.guardian.co.uk/business/2006/jul/16/theobserver.observerbusiness1> > [Nedlastet dato: 2. mai 2012]

Smith, H. (30. November 2009) *The new Iceland? Greece fight to rein in debt.* [Internett], The Guardian. Tilgjengelig fra: <http://www.guardian.co.uk/business/2009/nov/30/greece-iceland-debt> > [Nedlastet dato: 2. Mai 2012]

Smith, H. (3. Mars 2010a) *Greece unveils radical austerity package* [Internett], The Guardian. Tilgjengelig fra: <http://www.guardian.co.uk/business/2010/mar/03/greece-austerity-measures> > [Nedlastet dato: 7. Mai 2012]

Smith, H. (23. April 2010b) *Greece activates €45bn EU/IMF loans* [Internett], The Guardian. Tilgjengelig fra: <http://www.guardian.co.uk/business/2010/apr/23/greece-activates-eu-imf-loans> > [Nedlastet dato: 7. Mai 2012]

Smith, H. (4. Oktober 2012) *Greek socialists claim victory in election* [Internett], The Guardian. Tilgjengelig fra: <http://www.guardian.co.uk/world/2009/oct/04/greece-election-pasok-party> > [Nedlastet dato: 2. mai 2012]

Smith & Seager. (8. Desember 2009) *Financial markets tumble after Fitch downgrades Greece's credit rating* [Internett], The Guardian. Tilgjengelig fra: <http://www.guardian.co.uk/world/2009/dec/08/greece-credit-rating-lowest-eurozone> > [Nedlastet dato: 2. Mai 2012]

SSB (2012) *Utenrikshandel med varer, hovudtall (mill.kr), etter tid. Ujusterte tall, Eksport i alt.* [Internett] Tilgjengelig fra: <http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/> > [Nedlastet dato: 8. Mai 2012]
(Emne: 09, Tabell: 03002)

Steigum, E. (2007) *Moderne makroøkonomi*. 1. utg. Oslo, Gyldendal Norsk Forlag.

StockLink iMarkedet (3. mars 2010) *Hellas strammer inn ytterligere* [Internett] Tilgjengelig fra: <<http://stocklink.dk/Article.aspx?id=64807>> [Nedlastet dato: 26. april 2012]

Store norske leksikon (7. november 2011) *Krakk* [Internett], Tilgjengelig fra: <<http://snl.no/krakk>> [Nedlastet dato: 13. mars 2012]

TDN Finans (30. april 2010) *Her er Hellas' hestekur* [Internett], Dagen Næringsliv. Tilgjengelig fra <<http://www.dn.no/forsiden/utenriks/article1889274.ece>> [Nedlastet dato: 26. april 2012]

The Guardian (1. Januar 2001) *Greece joins euro* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://www.guardian.co.uk/business/2001/jan/01/emu.theeuro>> [Nedlastet dato: 2. mai 2012]

Østgårdsgjelten, R. (14. Februar 2012a) *Nye problemer for Hellas* [Internett] Aftenposten. Tilgjengelig fra: <<http://www.aftenposten.no/okonomi/utland/Nye-problemer-for-Hellas-6762580.html>> [Nedlastet dato: 8. Mai 2012]

Østegårdsgjelten, R. (10. mai 2012b) *Politisk kaos kan sende Hellas ut av eurosonen* [Internett] Aftenposten. Tilgjengelig fra: <<http://www.aftenposten.no/okonomi/utland/Politisk-kaos-kan-sende-Hellas-ut-av-eurosonen-6825106.html#.T6zxse3QVSU>> [Nedlastet dato: 11. mai 2012]

Årethun, T. (2012a) *Valutakursar, konjunkturar og makroøkonomisk politikk*. Upublisert materiale.

Årethun, T (2012b) *Uteleiing av samla etterspurnad og IS-kurva i dei to modellane i kapittel 9 og 10*. Upublisert materiale.

Årethun, T (2012c) *Kap. 9*. Upublisert materiale.

Årethun, T. (2012d) *Kap. 5. Arbeidsmarknaden*. Upublisert materiale

Vedlegg 1

Spørreskjema om gjeldskrisen i Hellas

Vi er to studenter som studerer økonomi og administrasjon ved Høgskolen i Sogndal. Vi går tredje året og skriver nå en bachelor oppgave om gjeldskrisen i Hellas. Problemstillingen vår er; Hvordan utviklet finanskrisen i Hellas seg, kunne de forutse dette på noen måter, og hva kunne de gjort for å unngå dette? Vil situasjonen i Hellas påvirke Norge på noen måte? Vi har dermed laget en liten spørreundersøkelse der vi vil se hva nordmenn tenker om gjeldskrisen som pågår i disse dager. Vi vil bli veldig takknemlig om du tar deg tid til å svare på denne spørreundersøkelsen.

1. Kjønn

- Mann Kvinne

2. Sivilstatus

- Gift Samboer Separert
 Skilt Enke/Enkemann Enslig

3. Alder

- 18-25 år 26-35 år 36-49 år 50-79 år 80 + år

4. Hvilken utdannelse har du?

- Grunnskole Videregående skole Høyskole/Universitet

5. Hva er ditt utdanningsfelt?

- Natur, teknologi og realfag Økonomi og næringsliv
 Helsefag Andre fag

6. Hva var brutto årsinntekten din i 2010?

- 0 – 200 000 200 001 – 400 000 400 001 – 600 000
 600 001 – 800 000 800 001 +

7. Kjenner du til gjeldskrisa som skjer i Hellas?

- Ja Nei Litt

8. Føler du at situasjonen i Hellas påvirker hverdagen din?

- Ja Nei Litt

9. Har du eller vil du minske forbruket ditt på grunn av gjeldskrisen i Hellas?

- Ja Nei Litt

10. Ble du påvirket av den forrige finanskrisen (2007-2009)?

- Ja Nei Litt

11. Minsket du forbruket under forrige finanskrisen (2007-2009)?

Ja Nei Litt

12. Tror du situasjonen i Hellas vil påvirke reiser til Hellas?

Ja Nei Litt

13. Tror du situasjonen i Hellas har noe å si for Norge sin eksport næring?

Ja Nei Litt

14. Tror du situasjonen i Hellas har noe å si for Norges import næring?

Ja Nei Litt

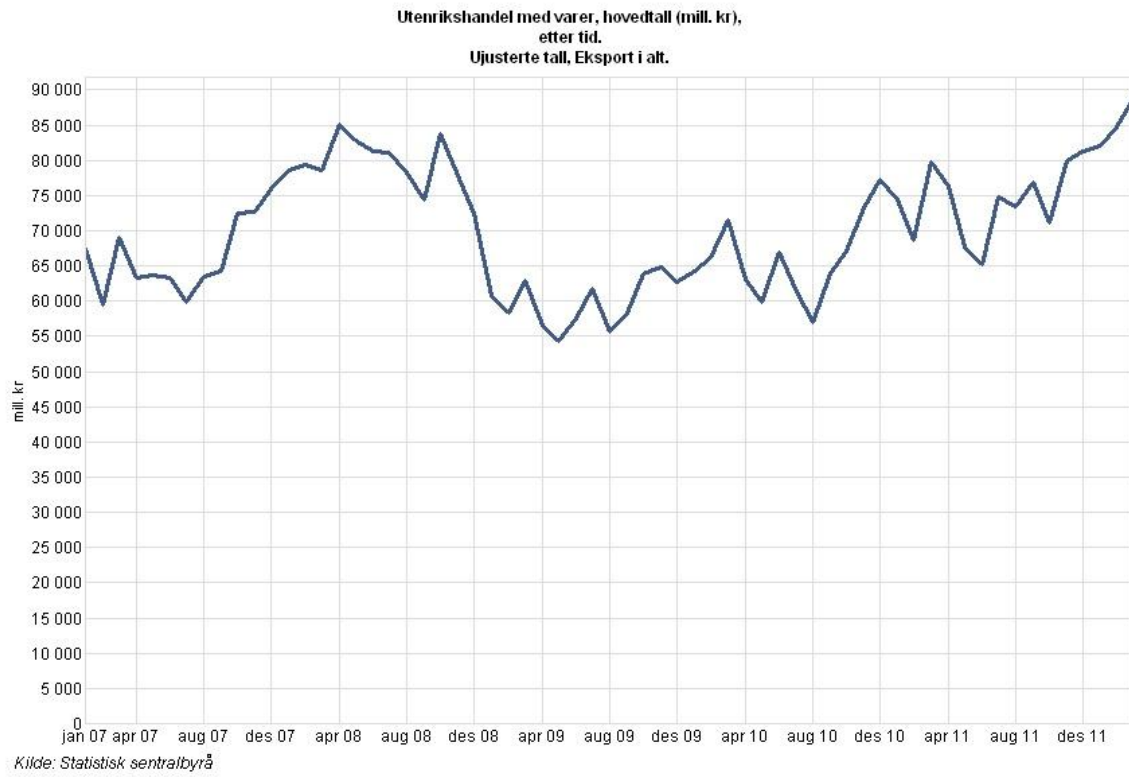
15. Tror du arbeidsledigheten til Norge vil gå?

Opp Ned Bli som den er

16. Tror du arbeidsinnvandringen fra Hellas kommer til å øke?

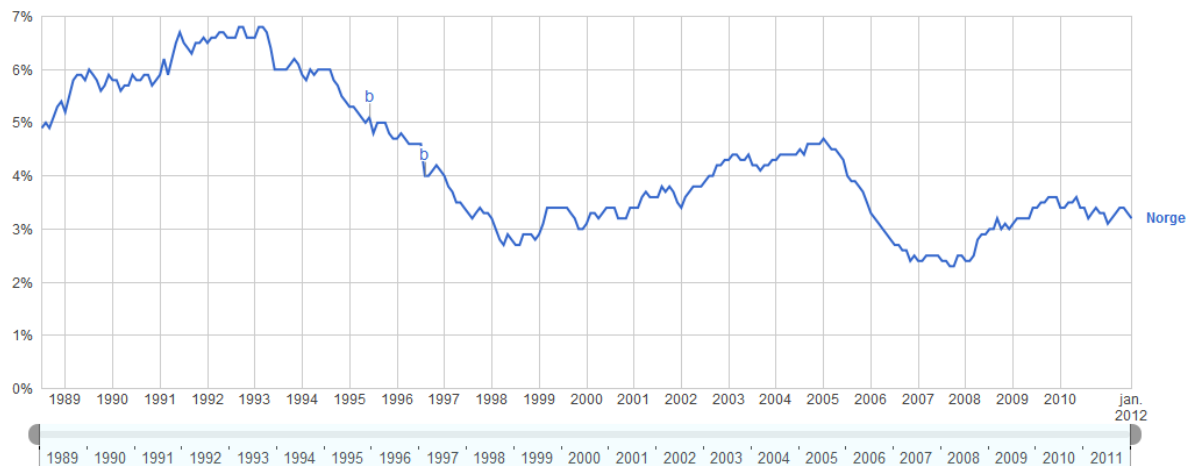
Ja Nei Vet ikke

Vedlegg 2

Vedlegg 3

Arbeidsløshet - Sesongjustert [?](#)

Kilde: Eurostat, 2012b referert på google.no